

STRATEG

LANA DERKAČ

SADRŽAJ

RADIJACIJE	4
Čistina	5
Hotel	8
Migoljenje	11
Strateg	14
Snijeg terapeut	16
Zaraza kao <i>showman</i>	19
Ništaradijacija	22
Čekanje	26
Bicepsi medenjaka	29
ZUMIRANJE	31
Pisanje poezije kao terapija	32
Poezija i njen kontekst	34
Zumiranje zumiranja	37
Prevođenje	40
O jeziku	43
POKRIVAČI	48
Patronat pokrivača	49
Borba	51

Gladobolja	54
Kava	58
Vaza, vazal	60
Deklaracija o neotuđivim pravima na sliku	61
Veličina	63
Potvrda o prebivalištu	66
O autorici	71
Impresum	73

RADIJACIJE

ČISTINA

Čitavog života, poput ostalih, iznalazila sam i gubila čistine. Najrazličitije. Male i velike. Privremenije i trajnije. One posjećenije i one praznije, poput neprogramiranih radiostanica ili *web*-stranica. One vidljivije i one skrivenije. Važnije i manje važne. S obzirom na to jesmo li ih odlučili ponijeti sa sobom utipkane u vlastitu memoriju, one mobilnije i one nepokretljivije, koje se lakše i teže ostavljaju.

Što je čistina vjerojatno ovisi, baš kao i sve drugo, o tipu osobe koja je gleda. Vjerskom fanatiku, ali ne onom religioznom, nego emocionalnom, ona je slobodan prostor koji se otvara s bezbroj mogućnosti i još neregistriranih izloga što se nameću duhu. Pesimistu i pehistu čistina je nešto sasvim drugo. Ona je mjesto izdaje.

Na upit što izdaje čistina, odgovor bi mogao biti: opipljiva čistina izdaje tijelo, neopipljiva čistina izdajica je ogoljenog duha.

No ona ne mora uvijek izdavati. Pehist ili pesimist od nje mogu praviti i sinonim za prazninu. Ali i bez stabala ona može biti višestruko nastanjivana inim bićima i nipošto prazna, glasio bi komentar vedrog čovjeka koji očekuje sretan razvoj radnje. Radnje koje još nema.

Ako kažem da je na čistini više sunca, hoću li biti realist ili optimist, zapitala sam se. Kamo vodi čistina, upitat će pokolebana osoba. Ona je kraj, centar, reći će emocionalni fanatik, našavši uprizorenje svojih molitvi, opipljiv ili duhovni predmet svog obožavanja. Idolopoklonstva.

Na čistini, čiste i sređene, nekim redom pospremljene misli čine sklad s prostorom u kojem se nalaze – i ljudski arhitekt, arhitekt kognicije, smireno uklapa svoje djelo u prirodni ambijent. Bez obzira na to doživljava li ovaj kreator simbiozu, povezanost s prirodnim utočištem, čistinom, sretnom ili depresivnom. Drugo je kad se radi o konfuznom mislitelju koji je u suprotnosti s mirom čistine. Smiruje li ga čistina na kojoj će eventualno doživjeti vlastito pročišćenje, pseudorajski sklad, ili tuđi sklad može pojačati osjećaj vlastitog nesnalaženja, frustriranosti što pripada svijetu koji ne prijanja lako uz površinu čistine? Svijetu koji se suprotstavlja čistini dnevnog boravka knjigama, telefonima, CD-ima, dokumentima o vlasništvu nečistina i dokumentima o vijugavom egzistiranju, vazama...

Ako čistinu poistovjetimo s praznim prostorom duha, a ne s duhovnom staloženošću, onda

ona zadobiva negativno i nepoželjno značenje. Često gledam Nikolu kako koracima anđela izbjegava takvu radijaciju. Boji se kontaminacije. Katkada vidim i svog psića kako pomiče šape i trči u snu, samo ne mogu odgonetnuti ulazi li tim zamasima čistinom zraka u prostor čistine ili ga zaobilazi. Znači li čistina u njegovu kontekstu spas ili progonstvo? Nije li i svako pražnjenje protupožarnih aparata u hodnicima odgojne institucije u kojoj radim, bez ikakvog naočigled vidljivog povoda, bilo iskaz zasićenosti štićenika čistinom? Strah od čistine koji ne smije kulminirati fobijom. Bijeg od čistine shvaćene kao dosada.

Je li Nikola katkada ipak volio čistinu? Nakon višednevne izloženosti naporima uvijek bih poželjela posjedovati njene dionice. Barem bih htjela biti suvlasnik u njenom *time-sharing* apartmanu koji bi, nakon nepriličnih i stresnih događaja, predstavljao oporavak. Za jačanje imuniteta potrebno je visoko pokroviteljstvo čistog zraka i čistine zraka da bi se tu moglo, za promjenu, nesputano kročiti još potpuno neosvojenim prostorom.

Čistina ukida pritisak. Opušta. Ali netko zaplašen, jer je krupno stvorenje koje se nameće i izaziva da bude uočeno na praznom prostoru, može se osjetiti i žrtvom. Jedinom ako je u jednini. Zbog eksponiranosti.

Što ostaje nakon kataklizmi? Nakon eksplozija i nakon potresa? Onih na zemaljskoj kugli i osobnih. Uopće nije upitno. Ostaje čistina. Ona je posljednja. Iz nje će se sve ponovo razvijati. Kržljivo i obogaljeno ili bujno. Ako joj najsavršenije biće na Zemlji, vladar zemljišne čestice ili nečijeg duha – sićušnog imperija, dopusti.

Ali tko je nadmoćniji? Pripadnik ljudskog roda koji može reći čistini: e, baš nećeš biti čistina! I počne saditi po njoj cigle, drveće i misaoni kaos. Ili je prestižnija čistina jer uvijek na kraju sustigne čovjeka i zauzme njegovo mjesto, slavodobitno mu izgovarajući izreku koju je on sam smislio: tko se zadnji smije, najslade se smije. I dotuče ga vlastitim riječima, svjesnog da čistina zauzima kraj svijeta. Da su joj dosezi dalji od Sudnjeg dana.

Nobody knows, rekao je prvo crnac, zaključavši svoj automobil, a onda bijeli šanker u nekom američkom filmu. Uistinu sam se složila da nitko ne zna čak ni što sve može biti čistina.

Čistina je i prazan prostor u ormaru nakon što smo pokupili nečije stvari i nekog iselili. Premda ta čistina nema dobar vidik jer je zatvorena. Možda nije ni vrijeme da se vidi daleko. Dok slušam glas koji pjevajući ponavlja riječi *you are always on my mind*, u njemu ne osjetim prazan prostor. Kao ni u onom koji čujem malo kasnije da govori: *give me air*. Za moju prijateljicu Dodu čistina je uglavnom modra, nebeska, barem tako kaže, gleda ju s ruševina

Ružica-grada, iako ju nalazi i kad pogleda dolje. Nisam ju pitala nosi li na izlete fotoaparat da bi sačuvala čistinu i voli li panoramske snimke.

Tko zna koliko ću još najrazličitijih čistina u svom životu pronaći i izgubiti.

Najzagonetnije u svemu tome bilo mi je to kako čistina postaje čistinom, kada onaj ili ona koji ju čiste ostavljaju na njoj svoj rukopis.

Zadržavaju li se tragovi na čistini? Tko ili što ih može ukloniti? Tko ili što nekom prostoru, nekoj nozi, nekoj ruci, nekoj glavi može dati spremnost za novo? Reći: evo, baš tu je početak.

Jutros dominira snijeg nepreglednom čistinom bijelog papira. Jasno je da pretjerujem kad kažem da je ona nepregledna. Nije li i ova čistina dio ravničarske Slavonije, nije li ona zapravo ravnica istovremeno ubrojiva i u geometriju? U pravokutnik. Je li i po papiru, prije nego što je čistina postala čistinom, ispisano na stotine pisama pa su silni nanosi snježnih rukopisa potpuno prekrili celuloznu boju i od prvotne stvorili novu čistinu? Može li nam njena bjelina, ako nalijepim papir preko prozora, nadomjestiti prosinac bez snijega?

HOTEL

Može li bilo tko od nas biti siguran da zna što je hotel? Učili su nas da je, kako to piše u rječniku, hotel ugostiteljski objekt u kojem se, uz naplatu, može privremeno boraviti i hraniti se. No jesu li hoteli i svi duhom, a ne građevnim materijalom, stvarani objekti koji pružaju uslugu privremenog boravka i hranjenja? Ako jesu, nije li hotel i nada? Ne možemo li se u njoj privremeno smjestiti? Ne možemo li primiti porcije duhovne hrane koja katkada više nalikuje na infuziju, iako nije riječ o bolnici, nego o hotelu? Netko bi možda mogao prigovoriti da u ovom slučaju ne postoji naplata, pa prema tome pokušao srušiti tvrdnju da je nada hotel. I uistinu ne dolazi do naplate ako je jedino platežno sredstvo novac. Ali nije. Ne plaćamo li itekako skupo na odlasku iz hotela Nada? Ne ostavljamo li na recepcionarskom pultu svoje najsretnije i najpoletnije emocije prije nego otvorimo izlazna vrata i ponovo zakoračimo? Nastanimo se negdje drugdje.

Iz toga proizlazi da su duhovni hoteli banke emocija. Prednjače li pred klasičnim hotelima koje svi mi, bez dvojbe, priznajemo za hotele, pitanje je na koje je iznimno teško odgovoriti. Nismo li katkada istovremeno korisnici više hotela? Možemo biti privremeni stanari jednog uobičajenog hotela, nedvojbenog hotela, ali i još jednog ili čak više onih hotela zidanih bez službeno priznatih zidara. Zidara stanja i raspoloženja. Zašto ne bismo mogli u kvarnerskom hotelu Jadran nastanjivati hotel Nada i hotel Iščekivanje? Ili drugi put, smjestivši se u hotelu u Lici, istovremeno se smjestiti i u hotel Usamljenost. Ali kad su raspoloženja u pitanju, ne nastanjuju li se ona u nama istodobno s našim privremenim nastanjivanjem u njima? Pa iz toga proizlazi da smo i mi hoteli. I tu također dolazi do naplate. Plaćaju nam svoj smještaj produbljivanjem naših emocionalnih iskustava i obogaćivanjem života. I nema univerzalnog odgovora na pitanje tko je više „profitirao“.

Pojam hotela mi se u svijesti naglo širi. Nije li svaki prostor pomalo hotel jer svaku nazočnost negdje, odnosno privremen smještaj, plaćamo. Ako ničim drugim, a onda barem izgubljenim vremenom. Novac nikada nije nužno platežno sredstvo. Katkada su to povrijeđenost ili ushićenje.

Je li definicija hotela koja se može naći u rječniku valjana ili je preširoka? Privremeno se i uz naplatu možemo smjestiti te duhovno hraniti i u kinu ili kazalištu, a ta mjesta definitivno nisu hoteli. Možda bi određenju hotela još nešto trebalo pridodati. Ali zašto onda među mojim znancima nikada nema zabune pri određivanju što je hotel i zašto nitko od njih ne

dode u zabludu?

Koliko duljina privremenosti ima udjela u određivanju pojma hotel? Ili poslovnim rječnikom upitano, koliko ona ima dionica? Određuje li baš ona razliku između hotela i motela? Kad bismo uz određenje pojma hotel u rječnik pridodali da se smještaj temelji na broju noćenja (najmanje: jedno), da hotel osim noćenja može ponuditi još polupansion ili puni pansion, lakše bismo rekli da neki drugi pojmovi, u kojima možemo boraviti i hraniti se uz naplatu, nikako nisu hoteli. Odmah bismo s liste izbacili stadion ili plesnu dvoranu. I već spomenuto kino i kazalište.

Možda bi u rječniku trebalo stajati i da se boravišna mjesta duha i njegovi obroci ne uvažavaju.

No ipak mi je neizmjereno zanimljivo najrazličitijim riječima davati značenje hotela. Tretirati ih prošireno, reći da nada ugošćuje, misliti da je novonastalo jutro veće, to jest rasprostranjenije od nade pa je hotel Nada samo njegova podružnica. Za mene stanja duha i dalje jesu hoteli! Ispunjavaju sve uloge ugostiteljskih objekata, ali jedina je greška u tome što to ne čine redovito i mogu na dulje vrijeme i sasvim neočekivano otkazati usluge svojim gostima.

I kategorija jednog te istog hotela često se hirovito mijenja u neobjašnjivo kratkim razdobljima. Katkada se svakome može učiniti da se nalazi u hotelu s pet zvjezdica, a već u sljedećem trenutku dobije duhovnu večeru goru od one u hotelu za pse, pa zapravo izgleda da je hotel subjekt koji vlada osobom-gostom, a osoba-gost objekt koji, doduše, aktivno jede, ali više nema mogućnost odabira pa pasivno prima što mu je servirano. To je znak da se pojam (stanje duha) smjestio u dosadašnjem gostu i da je osoba-gost sada postala hotel čiju egzistenciju sve više diktira stanje-gost.

Gdje smjestiti goste kad hotel odjednom iščezne? Što reći na fluidne hotele poput hotela Ljubav? Je li ijednom gostu takvog hotela uspjelo preurediti hotel u kuću koja je trajno boravište? Napušta li se barem povremeno svaka kuća duha? Čak i ako je njen korisnik nepokretan? Ako postoje tjelesni invalidi koje obilježava nemogućnost kretanja, kako izgleda invalid duha? Je li njegova karakteristika nepomičnost raspoloženja?

Mislim da nije. Ne mogu zamisliti vjernost kući bilo koje emocije. Svaki stanar, pa čak i ako mu je jedna emocija trajnije utočište, otići će barem katkada na izlet u kuću neke druge emocije.

Nekako mi je najdraže, ipak, zamišljati hotel Nada. Izmaštati stanište, privremeno, u kojem gosti ujutro, prije buđenja, vraćaju svoja tijela u položaj trave – bez obzira na to radi li se o godišnjem odmoru, ili novom radnom danu, ili nečemu trećem.

No lijepo mi je zamišljati i hotel Vjera ili hotel Smionost.

E sad, a kako neka turistička zajednica može reklamirati hotele duha? Tu ne dolaze u obzir fotostranice na internetu ili fotografije u turističkim brošurama. Ne dolaze u obzir ni dokumentarni videozapisi ugostiteljskih objekata jer je općepoznato da takvi hoteli nemaju vidljive i zidovima strogo ograničene zgrade. Ali dobro ih reklamira verbalna, a još bolje neverbalna komunikacija njihovih gostiju. Potvrda koja se ogleda u njihovim očima da se najbolje osjećaju u hotelu Nada ili hotelu Ljubav. Ili u hotelu Uspjeh.

Katkada mi se čini da su neke osobe dovoljno moćni arhitekti da u tuđim rečenicama sagrađe hotele-labirinte u kojima potom ostaju i tu zimuju, proljetuju, ljetuju ili jesenuju, ali karakteristika je tih hotela-labirinata ta da se u njima nikad ne izgube njihovi projektanti, nego oni koji rečenice izgovaraju.

Trenutno bih htjela podići jedan hotel-tunel, iako nemam pojma o statici. Spavala bih u njemu i sanjala kako kroz njega prolaze čitave galaksije, a da ih oni na površini, na svjetlosti sunca, ne vide.

MIGOLJENJE

Kad pomislim na sve ono što može izmigoljiti, to baš nikada nije samo ono što uistinu ima moć migoljenja. Štoviše, češće mislim na čvrste i stabilne mase ili veze, kao i na nepokretne stvari. Katkada pomišljam na čitava ogromna nebeska tijela koja imaju svoje predvidljive putanje i ne nestaju tek tako, ali im naša civilizacija pridaje kojekakve osobine vezane uz emocionalni život. S obzirom da je, na primjer, Mjesec neodvojiv od čuvstvenog i neuhvatljivog, s obzirom da može mijenjati moje raspoloženje i čak ga nadzirati kao iskusan nadglednik, on itekako može izmigoljiti, a da u svemiru stvarno ne izmigolji, jer je transformiran u simbol i ima konkretno spiritualno značenje. Premda mi se često čini da mu granice djelovanja nisu izričito određene i da su nejasne. Pa možemo li onda govoriti o nečem konkretnom ili ne? Ne migolji li nam onda i njegovo krajnje značenje ako ne možemo raspravljati o njegovim marginama? Već ga vidim kako je kobno lijep i uokviren! U sasvim jednostavnoj rami. I kako zrači čak i na slici. Kako će izmigoljiti jer ne mogu zadržati dugo tu sliku *mon*-radijacije fiktivno obješenu na zidu. A ako je sposoban nestati bez otimanja, znači da nije ni bio u zarobljeništvu. No zemaljska bića jesu zatočenici njegova sjaja, uglavnom neevidentirani. Rijetko je tko od nas registriran kao mjesečar.

Zmije i gušteri su klasični primjerci migoljenja, pa o njima ne želim pisati. No kako može izmigoljiti masa velike čvrstoće koja se ne može prema potrebi savijati, stanjivati, mijenjati kao miješeno tijesto i kako može izaći iz svojih okova – naših ruku? Ključ je u svima nama dobro poznatim rečenicama iz djetinjstva koje su nam upućivali stariji: „Evo ti, ali drži čvrsto!“ I koja je riječ u njima bila naglašavana? Ma jasno! Pa ono „čvrsto“. Ako ne pazimo, dakle, predmeti izmigolje. Samo u tom trenutku nepažnje odjednom zadobiju svojstvo pokretljivosti koje inače nemaju. Ispadnu nam. Vratit ću se sada unatrag jer nisam imala namjeru zaglibiti u personifikaciji! Predmeti se sami ne kreću i ne mogu iskoristiti trenutak. Njihovo migoljenje nema baš puno veze s njima samima, osim ako su svojim oblikom nespretni za držanje ili klizavi. Njihova dugovječnost ili pad nisu ni u kakvom uzročno-posljedičnom odnosu s njihovom voljom.

Ali dugovječnost predmeta i događaja itekako je povezana s našom voljom i snažno o njoj ovisi. Bilo bi realno da sam po povratku iz Azije ostala bez čitavog vrta orhideja i hibiskusa, no izgubila sam samo cvjetove hibiskusa. Orhideju sam nadomjestila i sačuvala da ne izmigolji, gužvujući papir u Hrvatskoj u oblik cvijeta. Upravo i da nisam zadržala djelić dojmljivog vrta iz Kuala Lumpura u nespretnom origamiju, mogla bih isječke iz malezijskih

vrtova sačuvati čitav život u sjećanju. Pokušavam ih zadržati i pomoću ovog teksta. Nakon što su ušli u našu mentalnu baštinu, mnogobrojni su načini očuvanja planetarne prirodne i kulturne baštine. Ne želim se udaljavati od teme premda mi se neprestano nameće pitanje na koje ne mogu razumno odgovoriti: pa zašto smo onda tako nemoćni ako toliko toga možemo? Odakle nesigurnost? Zašto katkada izabiremo suicid kao jedini odgovor? Bića koja mogu daleko manje od nas kontrolirati situaciju, ne izabiru ga.

Je li migoljenje vrtova, to jest prirodne baštine, zaista migoljenje biljaka i životinja ili su Orchid Garden, Hibiscus Garden i Bird Park označitelji, osim prirodne baštine, još koječega drugog? Što sve percipiramo, primamo i dajemo u jednom vrtu? Od koga smo sve percipirani? Dakle, što izmjenjujemo? Ako ne možemo sve sagledati, opet nam nešto migolji, izmiče, klizi sa strane.

Sve je na neki način migoljenje. Ono je uvijek prisutno jer sve klizi. Brzo ili usporeno.

Naizgled stabilne veze su u procesu kretanja. Nekad začudi kako je neki element što ih drži na okupu odjednom izmigoljio. A nije se činilo da bi to mogao tako naglo. Ostajemo zatečeni i preispitujemo se kamo nam je pažnja odmigoljila. Shvaćamo da se nikada nećemo riješiti migoljenja. Ono je oko nas. Mi smo u obruču.

Sa sigurnošću možemo reći da i vrijeme migolji. Kod njega zaista nema dvojbe. Ono migolji ujednačeno, u pravilnim otkucajima radi njegov motor, njegovo srce. Vrijeme se troši bez aritmije, ali mi katkada griješimo i dijagnosticiramo mu aritmiju. Uzrok tome je gubljenje osjećaja za njega. Priznajem da često i sama gubim osjećaj za sekunde, čak i za sate. To je zato što nam u trenucima iščekivanja i muke izgleda da vrijeme presporo prolazi, a kada želimo previše toga učiniti, čini se da samo proleti. Odatle varka kojoj smo olako nasjeli – da vrijeme ima nepravilan rad srca.

O kakvom se migoljenju radi kod dionica nemira? Što nam je iskliznulo, izvuklo se? Izvjesnost? Sigurnost? Što li je opet izmaklo kontroli?

Nadalje, ako ugledamo dirigenta koji ravna migoljenjem glazbe nekog orkestra, ne osjećamo li da nešto nedostaje? Paralelno s glazbom možda klizi kiša, ona nema puno veze s ritmom glazbe koju slušamo, a ne vidimo ni njenog dirigenta. Znači, onaj vidljivi dirigent ne upravlja kišom. Ona mu je, ako je na nju uopće pomislio, izmigoljila. Pa možda možemo dvojiti je li izmakla i nekom drugom dirigentu, izmigoljila kontroli ili njene kapi poslušno migolje nebu baš prema uputama onog koji, nama nevidljiv, maše dirigentskom palicom.

Također neka bića, stvari i pojave istovremeno migolje i ne migolje. Na početku sam govorila o značenju Mjeseca i njegovoj vezi s raspoloženjem, ali nešto nam može istovremeno izmigoljiti i ne izmigoljiti i ako mu dajemo samo jedno značenje, ako ga ne povezujemo sa svojim subjektivnim stanjima. Sunce, na primjer, znanstvenicima nije izmigoljilo jer točno znaju na kojem se mjestu nalazi, a opet je i pobjeglo jer ga više ne vide i neće ga moći gledati barem do sutra. No bit će mjesečine.

Katkada nisam sigurna vidim li stvarni Mjesec. Dogodi se da tek uvečer uđem u zgradu i zateknem ga u sobi ubačenog s ostalom poštom. Zajedno s pismima i najrazličitijim katalozima. Je li stvarno ušao s pošiljkama ili je lažnjak? Svaki put dvojim. Je li izmigoljio nekome i sakrio se izabravši u tom trenutku nenastanjenu sobu kao tajno skrovište?

Teško mogu razmišljati o romantičnom Mjesecu kao o klonu. No ako slučajno ipak jest klon, a moram predvidjeti i tu mogućnost, je li njegovo kloniranje izmaklo kontroli?

Naizgled je teško povjerovati, ali Mjesec je zasigurno ovladao s nekoliko borilačkih vještina pomoću kojih opstaje unatoč brojnim opasnostima pogubnim za njegovu dugovječnost. Iako se ne čini da je tako. No njegova meka i sofisticirana borba je nekonvencionalna, kao i njegovo postojanje. Jer kako inače objasniti to što na nebu ima oblik pravilne kugle nakon što mi je večeras upao kao sjajni i savitljivi novčić u najlonsku vrećicu, kao kusur dana, te je bio prignječen svim mogućim kućnim potrepašinama, čak i zelenom salatoma?

Kako li je samo izmigoljio?

STRATEG

Već barem deset godina nisam igrala šah, ali u ušima su mi sve češće i sve glasnije odzvanjale riječi susjedina klinca: *Znaš, pijun može pojesti kraljicu*. Naravno, nije se tu radilo o neokanibalizmu drvene figure koju je bilo tko mogao pokretati, a uvjet je bio da ta nepoznata pokretačka sila, prije nego što izusti riječ *move*, dobro procijeni situaciju, izvršno predviđa, dalekosežno i vješto planira i ne posumnja ni u jednom trenutku da je u stanju jesti, te od jedne kockice, crnog ili bijelog polja, jednim potezom, zapravo neljudožderskih zubi, načiniti kraljevsku grobnicu. Neki novi Taj Mahal kojem će se budući posjetitelji, ostale šahovske figure, diviti kad u igri dođu do tog sudbinskog mjesta i tu ostajati bez daha. Ali ogromna je razlika između zanosa koji se javlja pred planetarno poznatim mauzolejima i estetikom mramora i onog pred neuglednom jednostavnošću šahovskog polja. Ta dva zanosa nemaju potpuno isti izvor, no pred jednom i drugom grobnicom neizmjereno se čudimo. Pred blicovima na grupnim turističkim odredištima udišemo magiju umjetnika koji je na kraljevski životopis dodao ljepotu smrtopisa, dok se pred smrću drvene kraljevske obitelji divimo neočekivanoj strategiji pijuna i dvojimo je li smaknuće kraljice bilo sažetak neotkrivenog urotničkog plana ili tek slučajnost u kojoj se pijunu posrećilo. Moguće su obje varijante, baš kao i njihova kombinacija.

Moć čovjeka ograničena je, ali i velika. On može usporeno ili ubrzano prekopavati i širiti groblja. No ograničena je, ali i velika i moć groblja kao kultnih mjesta gdje se ljudsko biće vraća napokon samom sebi i zna da je tu opet samo čovjekoliko. Da više ne može zadobivati, u pojedinim trenucima, nadljudska oblička. Nijedna umrla žena nije više *dugonoga vila* i nijedno umrlo biće više ne može biti *bog i batina*. Ne može biti član nekog vijeća, sudac, davati kredite, odlučivati. Groblja mogu na čovjeka imati pozitivan utjecaj u smislu da on, stojeći nad mrtvima, ponovo u svijesti obnovi vrijednost života, ali i negativan utjecaj, na taj način da u uzdrmanom čovjeku koji gleda natpise na nadgrobnim pločama izazovu želju za nastavkom ciklusa osvete. Tako raste njegova razaračka moć, pa on još više širi groblja.

U svakom slučaju, moći čovjeka i groblja uzajamno su povezane. Moć jednoga povećava i moć onog drugog. Odmah je jasno da moć groblja pozitivno ili negativno povećava moć čovjeka. Ali moć čovjeka čini isto, to jest povećava moć groblja – negativna čovjekova moć koja groblja umnožava, sve više i više prostorno razvlači poznate i nepoznate humke, dok pozitivna čovjekova moć grobljima ne daje veću rasprostranjenost, nego im pridaje viši stupanj kulturnosti shvaćanjem njihova značenja i njihovim nepomučenim štovanjem. Tu,

doista, nema statističkog rasta grobnih mjesta, ali isto tako nema ni povećanja oskvrnutih grobnica jer je značenje groblja dobilo na svojoj dimenziji. Pa tako i groblja u oba slučaja izrastaju, prostorno ili značenjski.

I čovjeka i groblja možemo, na neki način, tretirati kao stratege. Svojim ponašanjem određuju, izazivaju što će se događati s onim drugim.

Svako groblje čini minijaturnu vojsku sačinjenu od grobova-vojnika. I mrtvi su svojevrsna vojska. A i živi. Svaka vojska vodi svoje ratove, a u nekima od njih možemo nazreti i prepoznati i vojnike-ezoterike.

U nekim bitkama te su vojske saveznici.

U svim borbama udružuju se najrazličitije figure, pa tako i pijuni i barem jedna kraljica. Protiv drugih figura, među kojima su drugi pijuni i još barem jedna kraljica. Pa tako pijun može ugroziti neku drugu kraljicu. Ali i svoju.

Događa se i da pijun ili kraljica, ili neka druga figura, zbog neke naizgled beznačajne okolnosti, nadomak pobjede odustane od svog cilja. Nepredviđena sitnica, naizgled „pala iz vedrog neba“, preobrazi se i izraste u nešto odista krupno – traum, tugu, ljubav, neposluh, nesigurnost, čežnju, bolest... Vojnik koji dvoji postaje neprijatelj pobjedi, a dvojba najgori uljez, unutarinja mina. Doveden je u pitanje dugogodišnji napor odricanja ratnika-igrača. Događi se da on počne vjerovati u nešto drugo, izgubi nadu lakše nego do sada, posumnja, klone, onda iznova povjeruje u čuda jer stvari su izmakle kontroli.

Sjećam se kako je jedan šahovski pijun u trenutku malodušnosti, iako je već došao do polja na kojem je mogao biti metamorfoziran u kraljicu ili u što god je htio, odustao od svog prvotnog ratnog cilja. Odustao bi i od svojih bitno izmijenjenih planova da, slučajno, baš u trenutku krize, kad je htio, ali nije mogao povjerovati u čudo, nije provirio iz rova i učinilo mu se da vidi Isusa kako hoda po vodi.

SNIJEG TERAPEUT

Katkada na pojedinim mjestima osjećam utege koje inače ondje ne zamjećujem. Iritira me što oni s mrakom sklapaju male paktove, odašiljući poruke: *E nećeš! Ne dolazi u obzir da nas prevagneš*. I tako bi mrmljali u beskonačnost da se snijeg, koji počinje padati, nije u stanju usprotiviti redukciji svjetla na Zemlji. Brišući time i redukciju svjetla koja je upravo uspostavila svoj red i provela svoje mjere štednje u meni.

Snijeg je terapeut. Zasigurno.

Ali i energija koja posjeduje svoj neobični elektricitet. Snijeg je struja koja nije formalno okarakterizirana kao struja i ne mjeri se wattima.

No on je i sam lijek čije se indikacije, doduše, itekako razlikuju od pacijenta do pacijenta, a nuspojave su mu nedovoljno istražene.

Nadalje, snijeg je kozmetičko sredstvo. On je puder šume, kao i kvartova, onako sipak. Ten lišća pod njim je odmah svjetliji. U rjeđim trenucima, dok je snijeg još čist, a manje sipak, gotovo da je porculanski. Uostalom, kako snijeg ne bi bio promoviran u najčešće upotrebljavanu kozmetiku zime? Prosinac mi upravo nanosi pahulje na lice kao dnevnu kremu. Neizmjereno metafizički hranjivu.

Snijeg može biti iskorištavan, iako mu se može i udovoljavati. Učini mi se da mu se popušta kad ga nebo odluči, da ne bude u stalnom i neizdrživom stanju pripravnosti, otpustiti na počinak i dati mu da prespava na čvrstom tlu. Kad nas nebo pogodi pahuljama, najnježniji je sportaš. No naposljetku mi se ipak čini da ono troši snijeg radi vlastite zabave, a nema zaštitničke namjere. Kad nas nejednako gađa i pahulje usmjeri više na bijelce nego na crnce, ono je i rasist koji diskriminira. No snijeg ga razotkriva. Jer je bijel i sve izbrblja. Pa potpomaže borbu za jednakost i ljudska prava.

U svakom slučaju, snijeg je moćan ako može izvesti svanuće. Pogotovo ono unutrašnje – svanuće duše.

Ali može se itekako neutralno držati.

Snijeg je edukator. Katkada nas poučava, svojom pasivnošću, kako ostati neopredijeljen na parlamentarnim izborima, kako se ne dići i ne skuhati ručak, kako ne otići po novine i

salvete ili ne donijeti ljubavne odluke.

Katkada nas svojom prevelikom aktivnošću može učiniti lijenima jer nam se ne da s njim mjeriti dok se topi. Možda bih baš na tom primjeru mogla govoriti o nuspojavi terapijske ture snijega. Nuspojava bezvoljno je stanje mog duha jer mi se uopće ne izlazi na ulicu. A moram.

Još je nešto otužno vezano za obilje snijega i ljudski duh. Ako snijeg predstavlja izvor zimskih radosti, zašto su onda skijališta oblikovana kao staze za spust, a ne za uzlet? Je li odgovor na to pitanje u depresivnoj prirodi njihovih projektanata? Zašto su utemeljitelji skijanja kao sporta naveli skijaše da se ne vesele usponu, nego baš spustu?

Može li terapeut snijeg povremeno biti mazohist? Jer da to nije, pazio bi gdje pada ili bi barem pokušao utjecati na onoga tko ga šalje da ga više ne iskrcava i na najnedoličnija mjesta. Iako se ovaj terapeut trudi ozdravljati druge, vjerojatno ipak prenese nešto od svog osobnog mazohizma i na pacijenta. Ne mogu povjerovati da je samo šepRTLjavi planer kojem se često omakne mjesto pada.

No kako god bilo, Orfej od vremena do vremena dolazi poučavati snijeg jer ovaj svakodnevno želi pjevati uspavanke svim bićima što mu se nađu u neravnim džepovima ili mu se smjeste kao pomične aplikacije na gornji sloj okrenut nebu. Bez obzira na to hoće li uspjeti izliječiti optimizam od neuroze.

Snijeg poznaje pismo i već je sam po sebi esej koji liže smrznute jezike kao da su ružičasta oblizala. I evo paradoksa! Što više nekog jezika poliže, to jezik postaje rasprostranjeniji umjesto da se smanji. I evo drugog paradoksa! Snijeg je hladan, a jezik je nakon dodira s njim odmrznutiji. Objašnjenje prvog paradoksa leži u činjenici da snijeg potiče jezik koji ga susretne jer je dojmljiv. Bez obzira na to radi li se tu o jeziku kao jednom ljudskom organu ili jeziku kao sredstvu kojim čitav narod komunicira. Tako, na primjer, Eskimi imaju neobično velik broj riječi koje upotrebljavaju za snijeg. Ako se dobro sjećam, više od dvadeset. Pa snijeg uzrokuje povećanje jezika, i to u dva pravca: obogaćuje ga utječući na začetak novih riječi, ali i stvara pozamašnu sumu ponovo izgovorenih riječi koje ga opisuju ili se, u bilo kojem smislu, na njega odnose. Na taj način snijeg, umjesto da potroši jezik, djeluje upravo suprotno. Povećava mu natalitet. Drugi paradoks ima također svoje sasvim prihvatljivo objašnjenje jer snijeg, iako hladan i sam smrznut, ne smrzava jezik. Čak ga zagrijava, navodeći ga da poveća svoju fizičku aktivnost i zadrži dobru kondiciju. I ovdje je uzrok rabljenja, a time i zagrijavanja jezika, u dojmljivosti snijega. Jer upravo emocionalni doživljaj

navodi na izgovaranje riječi i elokventnost.

Trebalo bi provjeriti što je novo jutros izašlo iz printera snijega. Zato sjedam u automobil koji planinari umjesto mene. Otvaram prozor i odjednom počinjem snažnije doživljavati nanose bjeline – kao da sam upravo stavila 3D naočale zbog divovskog ekrana pred sobom. Pozdravit ću snijeg i mahnut ću mu kao dobrom terapeutu jer na božićno jutro sasvim uspješno rabi bežične veze za telekomunikacije mira.

ZARAZA KAO SHOWMAN

Odgonetavam što je sve zaraza. Uključuje li svaka zaraza nužno i stvarnu bolest? Je li duhovna zaraza isto što i opsjednutost ili sadrži i razdoblja u kojima je iz taktičkih razloga svog liderstva prikrivena, privremeno lišena svojih simptoma pa se ne manifestira, prepuštajući osobu iluziji da joj odolijeva, da joj se nije predala – i čini li tu malu varku zbog bolesnika koji je bolestan, a da i ne zna, ili zbog okoline? Ovdje nije riječ o fazi inkubacije, o vremenu prije prvog izražavanja simptoma, kad je bolest sva važna, a još nam nije dala dokaze o svojoj bahatosti i samouvjerenosti. No ona zna i ne pokazuje nemir dok čeka jer je sasvim sigurna, jer jedina može davati garancije za sebe, a njeni potpisi sve više se naziru na licima, u očima, u tijelima bolesnih.

Postoje li u službenim medicinskim leksikonima i enciklopedijama zaraze duha? Prema rječniku, zaraza je stanje nakon prodiranja uzročnika bolesti u organizam; širenje klica; infekcija; pošast. Ako se njeni perfidni izazivači unose u tijelo hranom, vodom, dodirom, udahom, kako se unosi u organizam duhovna zaraza? Uzdahom? Ali uzdahe nadzire, kontrolira i klasična zaraza. Možda kod inficiranosti duha uzdah može znatnije zadobiti karakter zanosa, sanjarenja, čeznuća. On je izraženiji kod pacijenta koji snatri i ne posjeduje svijest o tome da je pacijent, nego kod onog školskog primjera blijedog pacijenta koji sjedi u čekaonici liječničke ordinacije i sanjari samo o tome da ponovo bude zdrav jer je očigledno da je bolesnik kojem je u škripcu prvenstveno tijelo.

No svaka duhovna zaraza nije nužno i lirska zaraza. Njen uzrok ne mora biti, primjerice, mjesečina. Što ako su uzročnici mediji, pa zajedno sa spikerima i političkim novinarima epidemično ili endemično pljujemo na aktualnog državnika i nosimo klice ratnog vihora? Uz ratnu zarazu, na pamet mi pada i ona korupcijska čije se širenje i harambaštvo odvija na dva načina: ona prelazi s individue na individuu, ali se i unutar iste individue razmnožava, širi se s polja na polje njena djelovanja. I ja danas pokazujem simptome jedne vrste zaraze. Više nego inače prisvojila me zaraza pisanja pa ne znam odgovoriti kako prepoznati i postaviti precizne međe gdje zaraza neminovno postaje bolest. Moja zaraza uključuje i inficiranost određenom temom pisanja, to jest, upravo sam inficirana zarazom kao onim o čemu pišem. Ona me opsjeda baš sada kada bih se morala baviti drugim, putujući na stručni skup u Opatiju. Ali ni jedan zaraženik ne može birati kada će se zaraza pojaviti. Pitam se kad sam je počela nositi, koliko je trajala njena inkubacija. Je li se javila nakon još jedne pomisli o nepovjerljivosti mog bivšeg muža, koju je, analizirala sam, prenio i na mene, kao i shvaćanje

da je osoba u svim svojim životnim aktivnostima i akcijama sama, pa čak ako ih izvodi s nekim drugim, te ih onda tako individualistički i samostalno treba planirati i realizirati. Zarazio me stavom koji sam užasno osuđivala i bezuspješno ispravljala, a on je bio kliconoša kod kojeg se i neregistrirano očitovala vlastita bolest. Obično od takve zaraze boluju oni kojima se ni samima ne može vjerovati jer su učili baš od osoba kojima nisu smjeli vjerovati. Na taj način dugački, a nevidljivi kamioni, transporter zaraze, prevoze od individue do individue iskustvo kao kliconoštvo. Mogu li i ja prenijeti zarazu nepovjerenja i ekstremni individualizam na nekog drugog, a da uzročnik bude moje distancirano i rezervirano držanje koje će postupno i polako onemoćavati drugu osobu? Do bolećivosti pa do bolesti. Ovisno o otpornosti druge osobe. Ne pokušavamo li pak katkada simuliranim simptomima jedne zarazne bolesti prikriti neku drugu bolest? Činilo mi se, uvijek iznova, da osobe oko nas mogu deminutivizirati i augmentativizirati zarazu koja nas posjeduje, pa tako krug ljudi s kojima komuniciramo i s kojima smo u nekom odnosu može crtati grafikone našeg (ne)povjerenja i (ne)oslanjanja na druge koji visoko koreliraju i koji su odraz podrške koju (ni)smo imali, a koja se također ubraja u uzročnike ovakve ili onakve naše zaraženosti.

Za razliku od zaraze u znanstveno priznatom smislu, zaraze koju je moguće statistički evidentirati, zaraza duha ne mora biti endemija ili epidemija. Ona može biti kolektivna i individualna jer katkada se može javiti jedan jedini slučaj. Službena medicina ne govori o njihovom postojanju. Ali i lijek za bilo koju vrstu takve zaraze nije univerzalan. Često je samo jedinstven stjecaj okolnosti. Duhovna zaraza djeluje često nekonvencionalnije i gerilski. Razvija se mislima. Pa tako zarazu mjesečinom potiče svaka nova pomisao o visokim estetskim kriterijima njena projektanta. A lijek? Protiv mjesečine naprosto ne možemo primijeniti dezinfekciju ili izolirati zaražene jer će, kad je ne budu vidjeli, još više snatriti o njenu svjetlu kao čudu. Mjesec je pak nemoguće staviti u bilo kakvu karantenu, pa će se iznova i iznova javljati bolećivi. Cjepivo protiv duhovnih zaraza još nije izmišljeno i možda bi se one povremeno mogle nadjačati nekim inim zarazama čije bi se klice bolesnika jače dojmile, pa bi u njima polako iščezavao prostor stare zaraze. Pogotovo ako posjeduju pomalo inovativan, avanturistički i žedan duh.

Neke kolektivne zaraze, poput medijskih ili korupcijskih, možda bi se mogle liječiti i povećanjem kritične mase.

Neke se zaraze duha ne prenose ako ljudi dovoljno dugo ne govore međusobno. Valjda je zato netko uspio ostati zdrav, a živi u istom životnom prostoru sa zaraženom osobom. Katkada se ne moraju zaraziti istim klicama ni osobe koje međusobno iscrpno govore i već

se razumiju i bez riječi, no one su barem u stanju objasniti jedna drugoj unos klica u vlastiti organizam.

Jučer mi je prijatelj rekao da je zaražen tugom i da je ona, zapravo, jednosjed. Poželjela sam da sveci snagom svojih aureola zaustave rast njene aure.

Zaraze se katkada gađaju strelicama za pravo prvenstva. Mislim da znam koja je pobijedila i jučer izvršila opsadu filmskog platna. Kinopublika osjetila je u sebi Orfeja. U polju zaraze izrastao je snijeg, tako je naglo stasao da su se oni osjetljiviji brinuli hoće li grčkom sviraču lire ozepsti noge i hoće li oslabljenog imuniteta lakše na sebe navući neku medicinski priznatu i sasvim tjelesnu zarazu.

NIŠTARADIJACIJA

Budim se svjesna trzaja i iznova konzumiram san. U njemu sam distancirana od svog tijela, gledam ga, lagano je povijeno te čini majušan zaljev o koji se opjenjuje ništavilo, njegovi valovi mi najdojmljivije pomiču kosu. Grozim se kako u njoj nema nimalo otpora. Ne podnosim pasivnost vlastite kose i mišića. Ne bih htjela da se moje nereagiranje protumači kao pokoran pozdrav od kojeg bi gore bilo samo sladunjavo ulizivanje *nihilu*, no ono bi dolikovalo jedino novokomponiranom, a ne izvornom kultu ništavila jer pravi se pripadnici njegova kulta ne ulizuju. Oni odbacuju.

Ako želim razjasniti što je to *ništa* stanje, jasno mi je da se ono ne može objasniti putem originalnog značenja – kažemo da smo ništavno i kada objektivno nije tako, nego se osjećamo loše, a možda nam samo neka sitnica nije po volji. Detalj koji nam u taj mah subjektivno znači puno, a u cijelom kontekstu naših života je zanemariv, osim što utječe na veći broj emocionalnih izljeva, pa možda i tekstova.

Ne postoji, zapravo, *ništa*. Ili je nešto zrak, ili je šuma, ili neboderski pokrov, ili dvorište s ljuljačkama, ili čistina, ili tuga... Ni apokalipsa nije *ništa*, nego je apokalipsa, ili prasak, ili zujanje, ili novo stvaranje, ili ne znam ni ja što sve već može biti jedna apokalipsa. Trebalo bi istražiti što je to tako često spominjano *ništa*. Utvrditi postoje li nama nevidljive sheme razaranja po kojima se nešto, i u kojem ključnom trenutku, pretvara u neutralno ili depresivno ništa. Sretno može biti stvaranje. Konstruiranje materijalnog ili nematerijalnog oblička. Ono može biti i nehوتيčno pa da bude sretno, ali i ono, kao i razaranje, može biti i nesretno i nedojmljivo, pa nas zaogrnuti nesrećom ili ostaviti ravnodušnima. Brojni su primjeri kako stvaranje sadrži u sebi razaranje nečega drugoga. Sretno može biti samo onda kad ga poimamo stvaranjem, a ne razaranjem. Sreća je u samom doživljaju.

Možemo li prihvatiti intuitivnu dvojnost pojma gdje je subjektivno *ništa* u isto vrijeme objektivno neki drugi pojam? Na prostoru koji je ujedno i ništa i nešto drugo (što je nezamijećeno pod dominacijom ovog prvog ništa) izrasta ničija zemlja, presvlačionica između dviju državnih granica – ako ništa može biti jedna, a neki drugi pojam druga država.

Rekla bih da *ništa* ima svoje stalne fisije i fuzije čestica koje zrače, a greškom su tretirane kao da ne znače ništa. Kad bi bilo tako, bio bi potpuno neupotrebljiv i natpis PAZI: EMOTIONAL RADIATION! No baš njegovo često izostavljanje pogoduje stvaranju *ništa*

stanja. Možda ću već noćas, umjesto da se trzam u snu, držati transparent: ČUVAJ SE NIŠTA RADIJACIJE! U pidžami, svjesna ništavnosti *ništa* stanja.

Je li *ništa* ezoteričan neprijatelj u nama samima, „čuvar praga“ koji nas je potaknuo da dignemo emocionalne zajmove (zadnje što nam je trebalo!), a sad se nismo u stanju riješiti ovisnosti i biti svojski slobodni? Pa *ništa* stanje poprima još šire razmjere.

Je li dekoriranje stola i pretrpavanje stambenog prostora mirisnim svijećama, sandalovim štapićima, prostirkama od cedrovine, košaricama s ružama i lavandom tek privid bijega od ništavila, prikriva li nesposobnost otimanja depresiji? Zar da depresija na nas polaže više prava od nas samih? *E, baš neće*, tren je euforičnosti.

Svaki put kad se borim s ništa stanjem, riječ je o mečevima u kojima se točno zna koji je borac profesionalac, a koji prokleti amater, rekla je Ana. Je li uistinu mogla predvidjeti svoj poraz od samog početka? Nekad je nevjerojatno uvjerljivo vodila i djelovala samouvjereno, piljeći u svog protivnika kao junakinja koja se samo u rijetkim trenucima prepusti malaksalosti. *Ništa* govori jezikom besmisla i nema sposobnost produktivnog govora, pomislila sam, produktivan je samo način na koji nas razara. Borim se s njim sporadično. Svako njegovo privremeno udaljavanje svojevrсна je svečanost. Oda biću, stvari ili pojavi u koju se zaljubljujem pa ispunjena novim čuvstvima (i dižući novi emocionalni zajam) tjeram *ništa* stanje.

Uz pojmove *ništa*, *ništavilo*, *ništavnost* nameću se i riječi *ništica* i *ništarija*. Ako je u osnovi riječi *ništarija* i *ništica ništa*, odnosno nikako ili nimalo, onda te dvije riječi nemaju vrijednost ili značenje, a mi ih uvijek doživljavamo kao riječi s negativnim prizvukom.

No lako ćemo pasti u zamku ako ništicu oslobodimo tereta bilo kakve količine, ako tvrdimo da je ona broj bez vrijednosti. Po tome ni *ništarija* ne bi imala pozitivnih, ali ni negativnih osobina, pa gubi svaki smisao s prezirom reći nekoj osobi: *Ništarijo jedna!* Dolazi u ozbiljan nesklad izraz lica s verbalnom neutralnošću koja govori, zapravo, o čovjeku bez osobina. Ako *biti ništa* znači biti bez vrlina, onda ista ta sintagma govori i o odsuću bilo kakve mane i grešnosti. Pa se u ponor neargumentiranosti i zakazale logike strovaljuje svatko tko nekome uputi te pogrdne riječi ako pri njihovom izgovoru pomisli, na primjer, na lijenost, lopovluk, neko neodržano obećanje i bilo kakve nečasne namjere umjesto na apsolutnu vrijednosnu bezličnost. Ali nema li i bezličnost predznak? Nije li ona istovremeno i antiheroj, antivrijednost?

Ako je *ništavilo* praznina, potpuno joj odgovara broj nula – sve dok određeni broj osoba ne zakorači u prazan prostor osjećajući se ništavno, pa ništavilo sada možemo izjednačavati s određenim brojem, brojem osoba koje su u njemu. Premda bi se moglo opet polemizirati tko je u čemu, tko je u što ušao. Ako sam ušla u prostor ništavila, ne nadima li se ništavilo u meni? I ne zauzima li me baš zato što sam obezvrijedila djelo stvaranja više puta rekavši da su kisik, ljubav, misli, sve ono materijalno i nematerijalno u meni i oko mene ama baš *ništa*?

Ništa stanje odraz je pohlepnosti jer nam nije dovoljno ono što imamo. Nismo ništa skromniji ni ako izigravamo stoike. Skromna osoba cijeni ono pred sobom, a stoici ističu kako *podnose* svoje stanje jer su se uspješno samodisciplinirali. Pa je sve ostalo pod kontrolom. Katkada se silno naljutim na sve one koji afirmiraju *ništa* stanja i tada u sebi protežiram hedoniste. Kad me umore depresivci i nezadovoljnici. Kako mogu razmatrati loše raspoloženje, nečiji *bed*, kao *ništa* stanje kad i taj *feeling* ima predznak minus? Ne bi li najbliže *ništica* odgovoru, dakle odgovoru bez vrijednosti, bio odgovor *tako-tako*, ili *ni tu ni tamo*, ili *čisto osrednje*, naravno, ako bi pitanje bilo jedno kurtoazno *kako ste*? Ali osrednjost nije isto što i ništa. A u vlastitom, i to visoko stupnjevanom *bedu*, beskompromisno tvrdimo da smo *nikako*.

Ako procjenjujemo rat tišine, njena zauzimanja teritorija i povlačenja, ali i konvoje zvukova, ma neka mi netko kaže kako u svemiru možemo naći i zadržati čistu ništicu? Zadržati je kao ušlagiranu sumu.

Ništica je međa, prijelaz iz manjka u višak i iz viška u manjak, pa je uz svaku ništicu nužno i početak. Držati se nule znači održavati balans. Ona će se obnavljati kao feniks na različitim dijelovima kugle u različita vremena i tako će i nestajati.

No vratimo se na *ništa*. Ono jest i nije veliki stilist. To nije zbog već dosadnih, imitativnih, a nepotrošivih *ništa* stanja. No ono je nenadmašiv stilist zbog bezbrojnih i nesagledivih lista imenica koje smo u stanju pretvoriti *ni u što*. Čim nam nešto nije po volji i olako.

Je li *ništa* banalnost ili finesa? Svatko je od nas neprestano prisutan patuljasti komparatist što iz dana u dan vrši gradaciju prepoznatljivih stanja *ništavila*. O nama ovisi hoćemo li nešto okarakterizirati kao više ili manje uopćeno ili složenije, originalnije *ništa*. Što smo više ništavila iskusili, pridjev *nebanalan* više dobiva na vrijednosti. Nedvojbeno! Kriteriji su izgrađeniji. Kao i sudovi o bilo čemu drugom. Iako *ništa* ima svoje zakone suđenja po kojima čak i objektivni um na kraju dopušta da se za uvijek *nešto* izgovara *ništa*. I pri tome se *nikako* ne osjeća jer pojmom *nikako* dodiruje najmanje jednu nedaću koja možda već sutra i neće sličiti pravoj nedaći, nego shvati da je ona bila pseudoalarm za narušavanje mira i

stabilnosti bića. Umišljaj mučeništva najevidentnije pripada *ništa* stanju jednog uzgajatelja kulta ništavila: razmaženiku. Ali možemo ga vezati i uz preosjetljivca, paničara, perfekcionista, blentavca... Nisu li barem prva trojica pomalo i mazohisti?

No možda se nedaća pokaže i stvarnom nedaćom. Ako kao moderne Pandore ne reagiramo dovoljno brzo, iz jedne nedaće-kutije, kad je otvorimo, mogu pobjeći kojekakva zla, a zbog tromih refleksa i motorike sasvim je moguće da i mi zadržimo samo nadu čije nepresušne simbole oduvijek nosimo sa sobom i uokvirujemo kao najdraže fotografije. Čim prođe zbunjenost.

Nada je naš plaćenik. Današnje Pandore mogu čak i preko interneta naručivati ubojstva, pa ju šaljemo da likvidira *ništa* stanja. Samo nada nam se počesto vrati takva kao da je jedva izvukla živu glavu. I nikad ne znamo hoće li preživjeti ako je izmrcvarenu pošaljemo na još neki zadatak. Ili će postati prebjeg. Možda je već postala jer sve veći broj Pandora pati od depresije, konstatirajući da je nada, zapravo, ništa.

ČEKANJE

Kad bih trebala napisati prvu riječ koja mi padne na pamet kao asocijacija na *čekanje*, zapisala bih: *stolac*. A kad bih nakon toga zapisala prvo što mi padne na pamet u vezi s tom asocijacijom, zapisala bih: *blesavo i krivo*! Ni sada mi nije jasno kako mi je dječje naivno, pa i stereotipno nadošla misao o stolcu, kao da je to predmet na kojem se najviše čeka. Čekanje je staro koliko i svijet, ako ne čak koliko i Bog koji je morao imati strpljenja da sve stvori, a u tom je slučaju i On sam čekao da realizira postanak i evoluciju kako je mislio da je najbolje. Vjerojatno je stvorio i čekanje, premda mi je teže pojmiti da je tvorac i vlastitog čekanja. No svakako je čekanje živih stvorenja načinio prema modelu svog čekanja, samo što nije ljudsku strpljivost uskladio sa svojom strpljivošću. S obzirom na to da je čekanje tako staro, itekako je uspjelo razviti gerilske oblike borbe pa je pomisao da se čeka prvenstveno na stolcu ili u službenom redu pred nekim šalterom golema besmislica.

Pogreška je čekanje razdvajati od ostalih radnji i misliti da se, dok se čeka, ne radi ništa drugo. Čeka se i dok se ne osvijesti čekanje. Čeka se u svakom trenutku. I u trenutku velikog ushićenja kad su upravo ostvarene želje koje su djelovale kao najneostvarljivije. Uvijek se čeka barem nekoliko stvari istovremeno, iako nam se neke od njih čine bezlične, nevažne, neiskričave. Nekad se učine bitnijima ili nebitnijima nego što uistinu jesu. Tako nisam sigurna koliko je važno dočekati da dođem u Zagreb i s Davorom na Zrinjevcu cipelama neprimjetno pokupim rosu jer unaprijed znam da niti ćemo stići, niti ćemo imati volju pripremiti doručak. Slika rose i izmaglice između raznobojnog lišća nakratko može utažiti moju glad za jutrom, pa onda valjda djelomično i jutarnju glad. Koliko je, na primjer, relevantno ne dočekati da naletimo na povorku prosvjednika umjesto na dobro organiziran marš mrava koji ne mogu prevelikim cipelama raznijeti jutro? Ili dočekati da se izlegne mladunče mlake koja će se odvojiti od one matične hlapljenjem vode na neravnom tlu parka?

Ali nova je pogreška čekanje shvaćati tragično, a ne katkada patuljastim, a katkada divovskim *rolly popom* u kojem nalazimo podosta gušta. Ono se ponekad čini nepotrošivo koliko god ga lizali, pa može i dosaditi. Obeshrabriti.

Čekanje u sebi sadrži i fotoaparat kojim snimamo situaciju, ali može imati zamućen objektiv, pa povremeno dobivamo i nejasnu sliku. Za razliku od klasične snimke, ova se, jedna te ista, izobličava kako je nakrenemo. Nema uvijek istu oštrinu. Može se izoštravati ili postajati mutnija. Varira i ne djeluje jednako pri različitom osobnom raspoloženju. Osim što izgleda

drukčije pri promijenjenim vanjskim odnosima u prostoru osobe koja sagledava svoje čekanje, mijenja se i s izmijenjenim odnosima u samoj osobi koja čeka. Što su, zapravo, odnosi unutar neke osobe? To je način na koji ona u određenom trenutku subjektivno vidi odnose izvan sebe. Način na koji doživljava.

Čekanje je mina. Može raznijeti optimizam ako se na nju stane prevelikom težinom te dođe do opterećenja iznad granice izdržljivosti. Ali ne izdržljivosti mine, odnosno njena detonatora, na što smo pripremljeni edukacijom o eksplozivnim napravama, nego ako ju se optereti preko granice koju je u stanju podnijeti čekač.

Čekanje je mreža koju najrazličitija živa bića, čak i predmeti i pojave zabacuju i u nju hvataju čekače, pa je zadobilo karakteristike lova. Samo što one nasjele i zarobljene u tu mrežu uglavnom ne čeka skora egzekucija – mreža neke od njih češće drži u latentnoj ili manifestnoj agoniji.

Čekanje je legitimno i svi na njega imaju građansko, seosko, šumsko, livadsko, oceansko, nebesko – i tko zna kakvo sve ne – pravo. Rjeđe je riječ o krivolovu.

Čekanje je sve komercijaliziranije i sve poticanije putem neiscrpnih reklama. Od davnina je osnaživano čak i posredstvom filmskih protagonista. Grade ga književni likovi. A da ne spominjem kako mu oduvijek pridonose kolodvori. Kako ga uzdižu štedionice. Prepričavaju ga sati. I mrve pekari dok presijecaju kruh.

S obzirom na to da je čekanje koje baca mrežu vrstan taktičar, očekuje se da taktičar bude i čekač. On bi to nesporno morao biti. Čekač jednostavno mora znati procijeniti situaciju i reagirati čak i kad se učini da je iscrpljen i da čekanje treba doping.

U nekim se situacijama učini da čekač ni ne postoji. Kad se kiša premišlja bi li pala, a iskušavaju je desertni tanjuri s pitama od borovnica u Fužinama, upravo se očituje jedna od takvih situacija. Ali čekač zasigurno postoji. Prepreka da ga uočimo krije se u opsjednutosti subjektivnim doživljajima i neusredotočenosti na različite vrste čekača koji u našoj svijesti nisu ravnopravni. Sjećam se da sam, kad su me na izlet u Fužine povelu mamina sestrina Blanka i njen muž, i sama bila previše zaokupljena borovnicama koje do tada nikad nisam okusila, pa sam, u hijerarhiji čekanja, jednakost s njima osporila kapučinu, čašama, gostima za drugim stolovima i tako redom. Tada, doduše, uopće nije izgledalo kao da bi mogla pasti kiša. A i da jest, ne bih uočila čekača, ma bio on bilo tko od gostiju za nekim od stolova ili čistačica restorana koja bi možda kišu žudno iščekivala kako bi joj zalila vrt. Sigurno je da je

netko čekao kišu. Čekala ju je barem trava. Iz toga proizlazi da smo u poretku vlastitog iščekivanja – a on je bez sumnje najtrajniji poredak, trajniji od kapitalizma ili socijalizma – osporavatelji tuđih prava.

Poredak u koj em je na vlasti čekanje jest konstanta. Rij etko kad u njemu možemo naći malo kampanjštine. Jedino se, poput predsjednika, izmjenjuju stvari koje čekamo. Katkada nas poprilično zlostavljaju. Pa se javlja opasnost da pod pritiskom želja sami postanemo diktatori.

A da ne govorim o mučnosti prilika u kojima nam čekanje uspijeva postati svodnik!

Svako čekanje treba svladati što opreznije. Ono što se čeka treba dobro i izbliza upoznati i spremno zaskočiti, premda nas iznenadi kad nam se želje ostvare odjednom, bez uloženog napora i plana.

Dok se čeka, može se podići šator. Makar od priručnog materijala. Maštam kako ću ga, jednom kad budem na otoku Pagu, jednostavno načiniti od soli. Ne znam zašto me toliko veseli slika potpuno bijelog i skorenog šatora.

No čini mi se da poneko čekanje mora dlan anđela puniti pijeskom. Jer kad se na jednom mjestu poželi nešto nezasitno, nastrano i ugnjetavačko, planet se negdje nemjerljivo sićušno isuši. Bog uzme anđelu iz dlana taj pijesak i preseli ga kao plažu ili pustinju bilo gdje na Zemlju.

BICEPSI MEDENJAKA

Ako je zemaljska kugla tvorevina na kojoj svaki pojam, pa i onaj apstraktni, ima svoje uloge u životima bića, one javne, kao i one tajne i skrivene, ili neskrivene, ali neuočljive, onda svakako i tuga ima svoje funkcije. Tugu prvenstveno vidim kao krotitelja samosvjesnih misli. Sadista koji korbačem zamahuje po mislima o ljudskoj moći. Na pitanje zašto to čini, odgovara mi telepatijom: *Samo radi ravnoteže*. Ne priznaje da je njen sadizam bolest, tvrdi kako je i on u funkciji pravde jer nitko ne treba imati više od drugih. *E ne može! Svijetu je potreban balans*.

Na što potiče stavljanje medenjaka u usta? Bi li se ono što medenjak pjevuši pod nepcem moglo nazvati pokušajem uspavanke tuzi koja se iznova probudila, iako je još malo mamurna?

Riječi *daj mi medenjak* mogu biti izgovorene na više načina, nebitno je jesu li izgovorene krhko ili odrješito. Ili samo nehajno, kao da se radi o najnevažnijoj stvari na svijetu. Bitnije je jesu li izgovorene hedonistički ili nezainteresirano, usputno. Ili depresivno kao da će se ovog trena srušiti sav svijet ako medenjak žurno ne podigne serotonin. Neka serotonin ukroti raspoloženje ako se već pojedina osoba ne može s njim nositi!

Svatko od nas povremeno je vrtlar među čudovištima tuge, pa plijevi i obrezuje svoje bilje u kojem želi uživati jer u vrtu hoće popiti kavu i osunčati noge, no čudovišta mu, gle apsurd, baš svojom neaktivnošću oštećuju grmove. Poslije nedjeljne kavice medenjak je uspavljujuća strelica koja slatko pogađa opasne nemani što ih samo u trenucima euforije podcjenjujemo. Iako završava u ljudskom grlu. Za svake depresije čudovišta, a da i ne brste, ogole još jedan lijep komad vrta. Ali bilje najednom naglo krene – i to opet radi balansa. Zanimljivo! Uloga ravnoteže uvijek je ista, ali mijenja epitete koji uz nju stoje. Ma ne samo epitete. Odjednom više nije beskičmenjak. Čini nam se da je evoluirala. No o kakvoj je nekonvencionalnoj evoluciji riječ i može li se uopće rabiti termin evolucija ako će već u sljedećoj situaciji zbog svoje vječne uloge ravnoteža ponovo biti gadljivo okarakterizirana kao idiotski beskičmenjak.

I evo nas opet na početku: samo da mi je uzeti vrećicu medenjaka, izvaliti se, ne morati gledati izjeden vrt, uništeno lišće, samo da mi se umotati u deku i onda zaspati u toplom. Uz napomenu da su možda bolji oni novi medenjaci iz Cerne, što znači da ubuduće treba

kupovati, umjesto onih u vrećici, medenjake u prozirnoj PVC kutiji.

Premija je ako shvatimo da samo jedna usamljena, usporena i malo pospana neman solira među našim grmljem. Bilo bi dobro da i ona zaspi, da joj bude ugodno u snu, ako zatreba, našla bih joj i termofor, premda ih odavno nisam vidjela u trgovačkom centru gdje kupujem i medenjake.

Ali ipak ništa ne može zamijeniti domaće medenjake. Njihovo istrebljenje gubitak je idilične kuhinjske slike kojom dominira moja teta. Dok ih mijesi, to joj je jedinstvena prilika da bude vladarica. Jedini preostali medenjak na njenu tanjuru za mene je stećak. Tada primjećujem laganu hrapavost njegove cakline koja, na prvi dojam, djeluje bespriječno. No svaki medenjak je, unatoč svojoj caklini, pred mojom tetom zapravo nag.

Ono što najviše zamjeram proizvođačima svakako je obogaljenost deklaracije na medenjacima. Na svakoj vrećici ona je prokleta manjkava, s obzirom na to da, među ostalim sastojcima, ne navodi sadržaj emocija koje je u medenjak utisnula osoba što ih je pravila.

Ipak, pogrešku na deklaraciji počesto zaboravljam zbog vlastitih raspoloženja, pa ćutim kratkotrajnu i prolaznu moć tih slatkiša svaki put kad me neki medenjak iz sjete podigne svojim bicepsima.

ZUMIRANJE

PISANJE POEZIJE KAO TERAPIJA

Pisanje poezije terapija je koja nas osnažuje da ustrajemo u nošenju svih malih i individualnih ili velikih i globalnih slika ovog svijeta i pretvaramo ih u rojeve šašavih i namnoženih metafora, usporedbi, onomatopeja, personifikacija i inih stilskih figura. Jer neprestano i gotovo redovito, bez pristanka i potpisanih sporazuma, podnosimo hirovito nebo i nepovoljnu mentalnu prognozu, plimni val izbezumljujućih zahtjeva koji su nam iznova postavljani i poplavljuju svaku opuštenost. Podnosimo još uvijek neregistrirani stres nakupljen pred televizorom zahvaćenim nelogikom i glupošću, saveze u kojima nismo i u kojima jesmo, iznuđivače uzaludnosti ili ljubavni uzdah monotonije kao povremenog partnera.

Svaki pjesnik koji pisanje prakticira kao moguću terapiju itekako je svjestan da osobno nikada nije potpisao pristanak na nošenje najrazličitijih nedaća, a još manje na njihov uzgoj, ali nazire svojevrsan sporazum potpisan između nedaće i poezije. Vidi mogućnost za kompenzaciju. I zna da za njegov poetski tekst to sizifovsko kotrljanje nedaće kao kamena nije sasvim izgubljeno, uzaludno. Pa tako poezija Sizifu-pjesniku može dati novi smisao. On je kažnjen da bi bio nagrađen jer bogovi s njim imaju velike namjere i kazna mu nije posljednja mjera, niti je posljednja namjera bogova.

Tu se javlja i jedna oprečnost. Naime, zaneseno i nepragmatično biće odjednom iz nedaća koje su ga snašle izvlači krajnju korist te proizlazi da pjesnik posjeduje nevjerovatnu sposobnost za praktičnost i gospodarenje. Doduše, gospodarenje oprečno ekonomiji jer broji samo duhovne izdatke i primitke. Pjesnik zna iz osobnog gubitka i neuspješnog transporta sizifovskog kamena, bez velike poduzetničke tvrtke, izvući nevjerovatan profit. No književnost voli paradokse.

Činjenica je da je pismo pokušaj adaptacije jer, pišući i indirektno obrazlažući svijet, pokušavamo ga shvatiti i u njemu naći svoje mjesto. Ali suočeni s vlastitim traumama i neodobravanjem, svjedoci smo i izvantekstualne bolesti u nama. Kojoj smo još i kumovali. A ona se, ne odmah prepoznatljivo, smiješila i namještala za snimanje poput nevjestice. I javljanje te bolesti, isprovocirano upornim i neizbježnim, no nehotimičnim doživljavanjem stvarnosti, ne ovisi o tekstu, ali tekst je itekako u zavisnom položaju i njome je uvjetovan.

Upravo sad tu nastaje ljekarništvo teksta i pisanje kao terapija. S tekstom se pjesnik opet

osjeća negubitnički i dobro te emocionalnom punoćom i kratkotrajnom duševnom sitošću jača imunitet.

Pa evo sad novog iznenađenja! Bolest čije rođenje ne ovisi o tekstu, ipak je uvjetovana tekstom. Tekst, priznavši njene nepoćudne stanice i osvajaštvo, sam postaje njen osvajač. Pa spretno preuzevši njenu moć, psihički vida autora – svog tvorca.

Pisanje poezije ili drugog književnog teksta suprotnost je samoubojstvu.

Točno u trenutku kad se konvencionalna i dogovorena slova sasvim nekonvencionalno raspu po čistini papira kao neuvjerljivosti praznine u prenapučenom prostoru emocionalnosti, baš u tom trenutku pero i papir odjednom se neobjašnjivo i alkemijskim putem počnu upisivati u sastojke onih nematerijalnih tableta na nevidljivim stranicama medicine. Odjednom zadobiju ljekovita svojstva.

U paktu s perom i papirom ili kompjutorskom tastaturom autor govori o sićušnim detaljima, zaokupljen je nevažnim i nepraktičnim predmetima koji su mu silno važni, a često su obilježeni upravo bićima. Ti detalji nepokolebljivi su zauzimatelji njegova čuvstvenog prostora. Nevjerojatno uvjerljivi, a bez ikakve nakane isticanja samouvjerenosti i nadmoći. Zato im vjeruje.

Polaganja tih detalja u nesvakidašnje asocijacije, koje bi iskazane na službenim mjestima bile tumačene kao buncanje, lagano postaju nadahnuta poezija koja lebdi pokraj konvencionalnih institucija kao što su banka, aerodrom, škola ili sud. Pa i pokraj same bolnice. I kod smjene osoblja liječnike u bijelim kutama zamjenjuju drugi liječnici kojima je teško odrediti konstituciju, također i DNK, jer im svakog trena autori mogu dati novi oblik upisujući – ne u onu biblijsku, nego u vječno nedovršenu Knjigu postanka – nova slova.

POEZIJA I NJEN KONTEKST

Što, zapravo, osamljuje poeziju – mrak ili svjetlost? Koliko bi poezija uopće imala prijatelja bez čitateljevih osobnih pomrčina? I koliko bi uvjerljive poezije nastajalo bez osobnih pišćevih pomrčina? Ne živi li cjelokupna književnost pomalo parazitski na sumraku kao imela na drvetu? Može li bez njega dugotrajno i potpuno nezavisno graditi svoj imitativni, a originalni život? Može li što osim umjetnosti tako nadahnuto i neponovljivo kopirati postojanje i pri tome se ne zvati plagijatom?

Poezija, kao književni rod, poprilično je osamljena, iako nije svojevrijedno izabrala život izvan vreve i iritirajućih gužvi pa se odselila na osamu. Ona je odseljena, a zapravo ne znam kako se mogao izbjeći njen pristanak na toliku pasivnost. Valjda nije bila dovoljno vješta u komuniciranju. Očigledno ni do danas nije dovoljno radila na svom predstavljanju, na svom imidžu, iako nas psiholozi neprestano uče da valja raditi na sebi. Je li onda poezija dovoljno lukava? Da je ljudsko biće, rekla bih da nije baš pretjerano inteligentna, a u prilog tome ide činjenica da se ne zna snaći u novoj situaciji. Ili bih za nju uvijek iznova smišljala majčinska opravdanja i subjektivno ju tretirala kao iznimno, ali neshvaćeno biće? Ako poezija ne želi radikalno mijenjati samu sebe, možda treba raditi na onima koji nabasaju na nju kako bi se proširio planetarni klub njenih prijatelja bez formalnog i službeno popisanog članstva. Iako psiholozi uvijek govore o mijenjanju samoga sebe, ali ne i drugih. Možda je upravo tu problem s poezijom. Ali rješenje zasigurno nije ni u podilaženju masama i logici profita koja problem odbacuje nadasve brzom adaptabilnošću i odabirom komercijalnije varijante.

No vjerojatno u trenutku stvaranja, kad gradimo nove poretke i svjetove koji podsjećaju na poredak i svijet koji udišemo, a opet nas fasciniraju i posjeduju začudnost, kad se igramo sićušnih bogova koji su od pravog Stvoritelja znatno labilniji i nesigurniji, motreći i dvojeći što smo na papir ili ekran kompjutera posložili, ne razmišljamo o statusu poezije u društvu.

Nad pjesnikom tada ne može vladati poduzetnička matematika premda on može biti pod utjecajem statistike i naizgled se resignirano pitati s kolikom se vjerojatnošću događa određeni peh ili koliko često netko osjeća melankoliju zbog manjka svj etla.

Nad istinskim pjesnikom za samog čina pisanja ne vlada onakav kapitalizam čije tumačenje možemo naći u rječnicima, premda on može biti nezasićeni kapitalist koji se bogati doživljajima i uvećava svoj profit sastavljen od svih vrsta riječi spojenih u dojmljivu

nekonvencionalnost.

Tko bi uopće pisao poeziju kada bi birao hoće li se njome baviti ovisno o njenu mjestu na društvenoj top-ljestvici ili o broju ukupno prodanih knjiga? No ona je uvjetovana unutrašnjom motivacijom.

Htjela bih razjasniti klimatski okvir u kojem pišem ovaj esej. Vratila sam se iz Makarske. Opet nevoljko egzistiram u neprivlačnom i pokretljivom okviru od magle i kiše koji mi oduzima prostor, zaklanjajući mu i širinu i dubinu i visinu, pa uzrokuje ne samo prostornu, nego i emocionalnu skučenost. No, srećom, nisu dovoljno dorađeni instrumenti za njenu javnu prepoznatljivost.

U Dalmaciji sam na suncu neformalno brbljala o poeziji, i to bez kaputa iako je prosinac, a Djed Mraz je na hotelskoj terasi svakoga tko je bio samo u puloveru, poput mene, svojom bundom upućivao na to da bi se trebalo prikladnije odijevati. Sigurna sam da on ne doživljava ni današnje zahlađenje u morskim predjelima kako bi inače doživljavao hladnoću jer se rasplesao. Čini mi se da je na istom tom mjestu i prije dvije godine, kad sam također bila u Makarskoj, bio potpuno identično odjeven i plesao. Samo što je tada bilo znatno hladnije. A on je nosio upravo tu bundu.

Ne živi li poezija u klimi sličnoj onoj u koju sam se vratila? Ne vide li čitatelji koji prilaze policama s knjigama višak magle oko poezije, pa je radije zaobilaze? Usprkos njenu sasvim čvrstom korijenu koje, kad mu se dovoljno približi, nije maglovito.

Jasno mi je da je poezija, što se tiče njene čitanosti, tek mrtvaja književnosti. Pa opet je pišem jer ne mogu drukčije.

Ona nastaje u stanci između žurbi čiji teritorij dijelimo, naseljavajući ga i pokušavajući mu se istovremeno bezuspješno istrgnuti. A žurba je ta koja je nezavisna i fantastično gipka pa nas je šćepala, no ne brzim kretnjama, nego neprimjetno i perfidno. I usprkos nadrealnosti spomenutih pokreta uopće nemamo osjećaj da smo upali u fantazmagoriju. Ali zato još jednom možemo svjedočiti o vlastitoj neslobodi.

Žurba me i u ovom trenutku zaposjeda preko svojih stalnih pijuna kao što su radno vrijeme, dogovor ili napose starenje. A onda nastavlja upravljati preko još čitavog niza pijuna i pijunčića.

Ona je osiromašila naše slobodno vrijeme. Neosporivo i do srži. Bez ustručavanja mogu reći

da živimo u oskudici jer posjedujemo tako malo vlastitog vremena. Svi ga posjeduju više od nas samih. I predmeti. I pojave. Pa čak i hladnoća ili magla. Nije li i oskudica vlastitog vremena vrlo ozbiljna vrsta siromaštva? Al-Busiri je rekao da bijeda ništa ne može onome tko joj sam ne ponudi utočište. Znao je to još u trinaestom stoljeću. Tko nam je onda, zapravo, kriv?! Pokušavamo li prebaciti vlastitu odgovornost na očekivanja bližnjih ili, ako smo spremni priznati, na borbu za uspjeh koji je već sam po sebi vrlo upitan? No ta egoistična borba najčešće ne izgriza nikoga drugoga nego, sasvim paradoksalno, baš vlastiti, toliko njegovan i obožavan ego.

Svijet je nepredvidiv i nema onoga čemu bismo smjelo mogli dati konačno značenje. Neporecivo odrediti granice. *Ovaj svijet je crta po vodi povučena*, kazao je indijski pjesnik i prorok Sarmad. Da nije tako, ne bi bilo krvoprolića i ratova. Ali ne bi bilo ni bitaka s neskladom riječi ni pobjeda nad samim sobom u kroćenju umjetnosti koja prvo mora nekonvencionalno podivljati da bi stvaratelju bila pitoma. Ne bi bilo ni drugih pozitivnih nastojanja.

Da svijet nije *crta po vodi povučena*, bi li imalo smisla pisati, bez obzira na to je li to pisanje neustrašiv borac koji se doima zavodljivim ili tek slabašna žudnja za onim što nemamo, možda baš žudnja za nesputanošću nasuprot žurbi?

Kad izgovorim riječi *beskrajna žurba*, jesam li izrekla hiperbolu? Nema tu ni traga preuveličavanju. Ono izrečeno je svakodnevice. I što je to uopće preuveličavanje? Tko je dovoljno objektivan da bi osporio golemost i potvrdio preuveličavanje? Posebice preuveličavanje žurbe.

Kad me psić Bongo svojim nestrpljenjem požuruje u redovitu večernju šetnju, dijeli li i on s nama spomenuti teritorij žurbe? Hoće li i on, kad se vrati kući i kada nestrpljivost bude svladana, svojim moždanim putevima pomicati lirske slike nalik na poeziju? Ili su ga takve slike upravo prije šetnje nagnale na nestrpljivost?

A ako je u svemu moguće naći liriku, zašto je onda poezija usamljena?!

ZUMIRANJE ZUMIRANJA

Danas me jedan kritičar neopisivo podsjetio na fotoaparat, i to sposobnošću zumiranja, fokusiranjem, veličinom svoje rezolucije – dok sam primjećivala njegove fleševe gotovo divovskih razmjera.

Svakim javnim kritičkim razmišljanjem kritičar, kojeg možemo doživljavati kao svojevrsnog skupljača, unosi sve gradove, sve ljude, sve dojmove o kojima govori na nova mjesta i time ih rasprostranjuje. Tako su nam Pula, Đakovo, Osijek, Zagreb i ini gradovi puni Vrkljaničine svile i škara, Coetzeeove sramote, Coutova stabla frangipanija...

Baš pomoću kritike, u najširem smislu riječi, u sve gradove i na svaki milimetar Zemlje unijet je svjetski etos. Katkada samo etos neke zajednice. Svatko od nas je mali, perspektivan ili neperspektivan kritičar svega oko sebe.

Ako se malo i nakratko udaljimo od urbanog okružja i spomenemo sindrom bumeranga koji bi trebao biti prisutan u svakom pravednom društvu, to znači da bi se svaka loše i pristrano „bačena“ kritika trebala vratiti i „pogoditi“ na kraju samog kritičara.

Sindrom beduina opet je iznimno važan za još nepoznatog pisca jer kritičar može izvući iz čitateljske pustinje njegovo djelo kao beduin nataloženu pustinjsku ružu. Otrgnuti ga iz samačkog života i osigurati mu često mijenjanje duhovnih partnera.

Kritičar zagriža jabuku kušnje – književno djelo. No za razliku od biblijskog Adama, on nakon zalogaja nije izgnan iz raja. Ne gubi poput Adama stanje spokoja. No bez edenskog zraka možda ostane autor jabuke, sićušni pisac čije se stvaralaštvo nikako ne može komparirati sa savršenstvom glatke izvorne jabuke.

U velegradskom okolišu kritičar je važan semafor, pa otuda dolazi mogućnost za *light-show* koji inhibira one koji čekaju na crvenom, a zamara one koji su dobili žuto svjetlo. Daje poletan ritam onima koji ugledaju zeleno. S tom razlikom da crvena boja ne znači zabranu, te se za pokušaj prolaza kroz crveno ili žuto svjetlo ne naplaćuje kazna zbog nepoštivanja znakova. Znakovi semafora više su vezani za emocionalna stanja onih koji su željni uzleta, odjeka. Prepoznavanja svojih rečenica.

Kritika moćno poražava, baš kao i ratovi. Samo stradalnici klasičnih ratova socijalno se zbrinjavaju, za njih se pronalaze stanovi, što se nikada neće dogoditi stradalnicima književne

kritike.

Koliko se često posumnja, uopće, u objektivnost ili ispravnost pokretača književnog rata?

Ne postoji potpuno objektivan kritičar kao ni objektivan pisac, jer kako pjesnik skuplja dojmove za pjesmu poput razbacanih i slučajnih lego kockica, tako se i književna kritika u velikoj mjeri sastoji od dojmova. Kritičarev odnos prema bilo kojem liku nije lišen dojma.

Kod lošeg kritičarskog rada rečenice su lažna zrcala koja daju iskrivljenu sliku djela. Konveksna i konkavna zrcala.

Kritika nipošto ne smije biti revija kritičareve taštine i zlo je ako se odvija samo površna, a naizgled veličanstvena parada krupnih riječi koja istinski ne ponire u djelo.

No ako postoje prozaisti, pjesnici ili dramatičari koji se ne uklapaju niti u jedan model, onda moraju postojati i kritičari koji, zaobilazeći već ponuđene modele i stereotipe, uravnotežuju svoj odnjevovani identitet i čine ga sve stabilnijim.

U svakom slučaju, pred kritičarima su veliki izazovi. Vrstan kritičar mora neshizofreno pisati o shizofrenijama društvenih zbilja ispisanim na temelju doživljaja pisca. Dobar kritičar nužno mora posjedovati intelektualnu i iskustvenu ulaznicu za pojedino djelo.

Kritika nesporno jest književno djelo, ali čitatelju nije sasvim prijemčiva bez izvornog djela kojim je nadahnuta. A to djelo gotovo da ne funkcionira bez uporabe kompleksne zbilje i stvarnih ljudskih odnosa. Često mu pomaže ako ga je autor koncipirao kao *reality-show*. No kako bi dobilo pozitivnu kritiku, nužno mora nadjačati očekivano. U njemu se mora naći barem jedan iznenađujući stanar. Lucidnost je dobrodošla.

Da bi mogli progovoriti, dobri kritičari, za razliku od većine bića našeg užurbanog i površnog svijeta, prvo moraju znati slušati. I što je prava rijetkost naše svagdašnjice, znaju i čuti. Posjeduju čitateljsku strpljivost, a kao što je rekao Metastasio, najsigurniji je onaj sudac koji sudi sporo.

Upravo su kritičari oni koji dodaju ili oduzmu s perpetuummobilske vage autorove taštine i svojim djelovanjem njegovu egocentričnost svedu na pravu mjeru, pa čak i ako više njih, premda se bave istom temom, ne zagovara isto.

Kritičari svojim kritikama smanjuju dio nedorečenog planetarnog prostora. Ali taj dio mogu i povećati otvaranjem nekih novih pitanja koja se prije ili poslije nametnu njihovu kritičkom

umu.

Svaki kritički prostor posjeduje, zapravo, mogućnosti kritičara i mogućnosti autora temeljnog djela na koje se nadovezuje kritika. U kritici su uprizorenja onoga što je neki autor, bez obzira na to je li riječ o književnom, likovnom ili filmskom djelu, učinio i mogao učiniti, odnosno onog što nije trebao učiniti. U njoj su česta minimaliziranja ili predimenzioniranja djela.

Iz kritike se mogu iščitati osobna mitologija samog kritičara i osobna mitologija autora temeljnog djela. One su stavljene u odnos. A tu su i mitologije likova iz djela, bez obzira na to je li djelo pisano u prvom licu. Katkada se mogu preklapati mitologija autora i nekog njegovog lika, ili naprosto nečije druge mitologije. Korisno je ako kritičar u djelu prepozna nešto od svoje osobne mitologije. Ostaje pitanje kako će se sada još i kritika djela uklopiti u čitateljevu mitologiju. Jer kao što djelo nalazi svog čitatelja koji postaje pisac kritike, tako i svaki javni kritičar, izgovarajući ili ispisujući svoj stav prema djelu, nalazi kritičara svog djela – sekundarnog djela. Na taj način misli cirkuliraju, tvore ciklus i utječu na javno mnijenje pa preko njega, svog posrednika, nakon nekog vremena i malo-pomalo mogu znatnije ili neznatnije utjecati na pojedinčevu egzistenciju.

Što dovodi do laičke kritike umjetničkog djela? Recimo kritike iz hobija. Zašto kritičar uopće uzme na razmatranje jedno djelo? Iz tih pitanja proizlazi da je analiza djela u svojoj osnovi potraga. Čitamo, gledamo, slušamo, udišemo, dodirujemo i katkada se služimo šestim čulom jer želimo naći zadovoljstvo nakon osjeta frustrirajuće svakodnevice. Svojevrstu relaksaciju.

Ako se već pomoću djela, kao i pomoću njegove kritike, fiktivni likovi iz tih djela šire i miješaju svoj duh s duhom mještana u čije su gradove došli, idem pogledati film. Baš me zanima kako ću poslije toga zumirati njegovo novinsko zumiranje.

PREVOĐENJE

Oduvijek vjerujem da su pojmovi prevođenje i prevoditelji u rječnicima shvaćeni preusko. Prevesti ne može značiti jedino tekst s jednog jezika izgovoriti ili napisati na drugom jeziku.

Prevoditelj ne mora nužno znati dva jezika. Ne bih čak rekla da mora govoriti barem jedan *strani jezik* jer jezik koji netko razumije za njega više i nije strani jezik.

Dovoljno je da prevoditelj govori samo svoj materinji jezik, jedan jezik, pa da bude prevoditelj. Nije li prevoditelj svatko tko prevodi raznoliko razmještene pojmove u rečenici s jednog jezika na taj isti jezik, ali samo ako prenosi riječi od izgovorenog ili napisanog do područja svijesti i razumijevanja? Nije li prevoditelj svatko tko tumači jezik sebi ili drugima i pri tome u razjašnjenja ubacuje nove riječi? Neke oduzima. Onaj koji traga za tim da nađe najprimjereniji izraz kako bi se nešto najbolje razumjelo.

Prevoditelj je i čitatelj koji se nekoliko puta vraća na isti tekst u namjeri da razumije što je točno mislio njegov autor pišući ga, iako ga je pisao na njihovu zajedničkom, a ne na nekom stranom jeziku.

Prevoditelj je svaki dobar učitelj, trgovac, čak i političar. Svaki od njih neizostavno mora prevoditi kako bi osvojio nečiji teritorij – prividno neovisnu državu svijesti. Tako prevođenje ima moć mijenjati postojeće režime i poretke dok se biranim riječima ukazuje na interesne pojmove. Vrlo se često isprepleće uloga autora i prevoditelja u istoj osobi.

Nije li prevoditelj i vrač koji traži riječi za ono što vidi u svojoj viziji?

Nije li prevoditelj i onaj koji značenje pokušava naći u svojoj intuiciji? Iako je sugovornik izrekao potpuno razumljive riječi, on pokušava naći zamjenske izraze za ono što je izgovorio. Ali prijevod intuicije daleko premašuje jezični sadržaj rečenog. Ili je barem lovac na njegovu višeznačnost. Dvoličnost doživljava kao dvoznačnost.

Postoje jezici teži za prevođenje.

Nije lako razumjeti jezik iluzionista koji je u velikoj mjeri jezik povezanih slika. No gledatelj ih ne uspijeva povezati.

I jezik ljubavnika zna biti kompliciran ako govori opsjenarski. Katkada je u njemu lako naći

natruhu mađioničarstva koje nije složeno, iako se teže naziva pravim imenom nego ono na službenim binama. Problem je što taj jezik ima i bezbroj varijacija. Događa se da u pojedinim situacijama riječi izgovorene na materinjem jeziku ne shvatimo dovoljno dobro, pa je upitno što je uopće strani jezik.

Nadalje, nepravedno je zanemariti slikovne prijevode. Zašto slici uskratiti status koji ima tekst ako i ona govori? Sliku je moguće prenijeti u riječi i obrnuto.

Slika ruševine dojmljivo ili dosadno prevodi povijest, pa je i sama prevoditeljica. Iako rječnikom nije predviđen takav njen status.

Mulj uz kojeg se uvijek nastanjuje kukac sjećanja također je povezan s prošlošću. Tjera na oprez. No sjećanje ne samo da govori o prošlosti, nego ono, na temelju iskustva, prevodi sadašnjost, bez obzira na to što to katkada čini potpuno krivo i neutemeljeno, a taj prijevod onome tko mu vjeruje nanosi veliku štetu. Gdje griješi? Pa olako nalazi sinonime. Katkada ih vidi ondje gdje ih nema.

I pokreti mogu biti svojevrsno pismo koje treba prevesti. Ako vidim djevojku koja hoda, pomiče ruku i otvara poštanski sandučić, i spomenuta mi radnja dođe do svijesti, dakle ako je uočim, pomislim: *Djevojka otvara poštanski sandučić*. Premda mi se čini da se moja misao uopće nije koristila riječima. Nisam li prevela njene kretnje u misao?

Istina je da baš svašta može pokrenuti asocijacije. Da jedni predmeti zamjenjuju druge. Nedavno sam uzela u ruke omot CD-a i u njemu osjetila vibriranje mobitela. Nije li riječ o prijevodu podsvijesti?

Ako reljef na neobrađenom kamenu budi inspiraciju i bude preveden u kokošju nogu, nije li tu prevoditeljica upravo imaginacija?

Ako pak bacim taj kamen, ne samoprevodi li se njegov *tras* simultano na sve jezike?

Zima dolazi, kao, uostalom, i druga godišnja doba, s izmijenjenim prijevodima na krajobrazima. I krajobrazi su nezanemarivi govornici. Čak je teško utvrditi tko je čiji glasnogovornik. Svako godišnje doba simultano prevodi riječi Ustava svemira, ali prevode ga i krajobrazi.

Nego, da se vratim na pisanje. U uspjelom književnom djelu tekst jednako dobro poima neku situaciju kao što su to učinila osjetila prije njega. Svaki je književnik prevoditelj koji traži riječi za događanja, emocije i shvaćanja koja preoblikuje u umjetnost. On mora naći rješenje

kako dojmljivo prevesti u riječi javu ili san.

Ali ako je riječ o općeprihvaćenom pojmu prevođenja, onom iz rječnika, i autor i prevoditelj nekome adresiraju rečenice, lijepe na njih nevidljive poštanske marke. Prevoditelj se nada da je izmijenjeni oblik koji je u potpunosti morao zadržati prvotni smisao vješto preposlao drugima jer on je posrednik. Nekima od onih kojima je autorova pošiljka, zbog određenih jezičnih barijera, lutala.

I autor i prevoditelj boje se malaksalosti jezika.

Jezik utjecajnog prevoditelja, baš kao i utjecajnog autora, moćan je, posjeduje mišiće i kondiciju koji ni u kojem slučaju nisu plod samo njegove uporne gimnastike.

O JEZIKU

Pozvana sam u Strugu kako bih izložila svoj esej o jeziku jezera koji što skorije trebam napisati. No, nažalost, ne mogu oputovati i ondje dva dana gonetati jezik Ohridskog jezera koji me prošli put, kad sam bila na festivalu poezije, osvojio svojom mirnom melankoličnošću. Ili je to bila moja melankolija, stopljena s jezerom koje uvijek prima vanjsku sliku. Pa je tako i ono svojevrsni ekran, možda čak čitav TV-prijemnik, ali za razliku od onih prijemnika u sobama, ovaj istovremeno dok emitira svoj program, jezerski program, hvata i tuđi program, program vanjskog svijeta, što znači i ljudski program. Štoviše, od pamtivijeka i emitira dva programa i više nisam sigurna kojim jezikom, ili bolje rečeno, kojim jezicima govori.

Tema eseja za koji sam mislila da ga s obzirom na okolnosti neću pisati, stvara preda mnom niz križaljki koje me vuku da ih barem djelomično pokušam ispuniti moždanom olovkom, olovkom smisla. Premda mi se čini da bi slova koja treba upisati u te križaljke svaki put mogla biti sasvim drukčija i samo s neznatnom mogućnošću ponovljiva.

Što je jezik? Ako je svaki jezik sredstvo sporazumijevanja, kako kaže definicija, koliko se jezici razlikuju međusobno? Njihova najveća, a u isti trenutak i najnevažnija razlika jest to da drukčije zvuče i drukčije izgledaju napisani makar se koristili i istim pismom. Dakako, mogli bismo govoriti o narodnosti jezika i dokumentima koji tu narodnost brane, ali nisu jezici stvoreni radi ponosa nacija, nego kao pomoć za međusobno razumijevanje. Ponos na kulturnu baštinu javio se tek kasnije. Određene slike bez slova također su jezik jer šalju jasne poruke ljudima, ali i svim bićima jezera i one se, u smislu prepoznavanja, neznatnije razlikuju jedino povijesno i geografski. Ako različiti jezici ne govore o istim temama, kako bi pripadnik druge jezične zajednice shvaćao prevedeni film ili književnost? Budući da ljudi različite jezične pripadnosti u svakodnevnom životu, ako izuzmemo ratove i borbu za kapital ili pak emocionalna nadmetanja, barem djelomično shvaćaju jedni druge u svakodnevnim multikulturalnim situacijama ili kroz umjetnost i znanost, moglo bi se zaključiti da je rodovnik jezika ipak sporedna stvar. Zahtjevniji je problem razumijevanje između čovjeka i prirode koju, katkada, kao i drugog čovjeka, shvaćamo prekasno kroz njen mirni i spori govor pa ne osjetimo potrebu za ekološkom zaštitom njene ranjivosti. Nije točno da se šuma ili jezero ne bave nama, nego samo mi njima. Dokaz te tvrdnje je činjenica da priroda čak i svojom slikom, čak i kad umire zatrovana toksičnim česticama, govori upravo o čovjeku, a da ništa ne pokušava reći. Premda čovjek vjerojatno nije onaj čije se ime posljednje, u smrtnom

času, kotrlja njenim jezikom. To znači da se priroda može istovremeno oglašavati s po nekoliko govora. I da je moguće posjedovati visoku semantičku produktivnost, a ipak ne znati poslovati.

Koliko je moguće razumjeti jezik koji ni aktivno, a baš ni pasivno ne govorimo? Ne krademo li tuđe nasljeđe, tuđu baštinu, ako damo do znanja bilo kojem jezeru da smo ga razumjeli? Ne spašavamo li, razvijajući suosjećanje s jezerom i okolišem, održavajući i brinući se za imaginarnu državu prirode, tu nepreglednu Beauty Land, zapravo i ljudske države? Pokazujući poštovanje za prirode svete knjige.

Sve promjene u jeziku, pa i one najsićušnije, jesu kretanje. Treba poslušati što jezik opisujući bilijune i bilijune nijansi, kao i zvjezdanu prašinu o kojoj najčešće ama baš ništa ne zna, tako uporno i požrtvovno govori. Zašto je katkada nemoćan kad je u stanju biti i prilagodljiv i neprilagodljiv, i tih i glasan? Kad je sveprisutan, bez obzira na to što mi mislimo da ga nema jer ne prepoznamo uvijek da govori. A govori. Jezik je preobuhvatan da bi se sastojao samo od zvuka i slika pisma. Sastoji se on i od drugih slika, govori i mirisom, okusom, opipom te mu tako proširenom sve manje možemo uočiti državljanstvo. Ili ga uopće ne možemo uočiti.

Već me dugo zanima postoji li čudovište zbog kojeg tko, ako ga vidi, izgubi dar govora. U Rijeci na Trsatu nalazi se kip baziliska. Godinama je ondje u neplaćenoj službi kao držač obiteljskog grba. Ali ako bi tko vidio baziliska uživo, taj bi oslijepio, kaže turistička brošura. Katkada žmirim kad pomislim da bih ga mogla vidjeti i tada razmišljam o osobama koje žmire čitav život u strahu da im neko stvarno ili mitološko biće, ako ne budu dovoljno na oprezu, doživotno ne oduzme moć osjeta. Čini mi se da duže ne vide nego da ih je čudovište ili netko drugi ipak oslijepio. Uzeo im dio slikovnog jezika. Panično izbjegavajući susret s njim, baš na taj način, jezikom straha, gotovo čitav život s njim komuniciraju. Često pomislim na brošuru s Trsata, premda se u svim drugim knjigama što sam ih imala u ruci bazilisk spominje u nešto drukčijem kontekstu. On je u njima gmaz koji samim svojim pogledom ili dahom ubija onoga tko mu se približi, a da ga ne opazi ili ne pogleda. Predstavlja moć, uništava sve koji mu uskrate poštovanje. Označava smrtnu opasnost egzistencije koje je nemoguće na vrijeme opaziti. Valja ga gledati i prihvatiti njegovu vrijednost da se ne postane njegovom žrtvom. Kakav kompleksaš!

Boje li se jezera čudovišta? Duboko, no bezrazložno vjerujem da ona štite čudovišta i da je jezik Nessiea i Loch Nessa gotovo jednak riječima razmijenjenim između oca i djeteta.

Ne miješaju li se povremeno jezici u jezeru do neprepoznatljivosti? Kao kad sam u bazenu s lotosima na jugu Indije pokušala razdvojiti različita pisma čije sam guste i iskrivljene, tek izgovorene odraze našla da se tiskaju, još se više deformirajući, zapinjući i sučući se na stotinjak cvjetova. Jesu li se sjevernjački jezici ponašali ondje kao klasični meteoropati ili su ipak ostali nepomućenog zdravlja, zahvaljujući egzotičnoj i zanimljivoj priči ispisanoj po krajobrazu rukom monsuna? Za razliku od stvari koje su nepomične, pa time i komunikacijski jednosmjerne, koje, doduše, mogu biti nevjerojatno sugestivne, ali ipak ne čuju što se njima poručuje, krajobrazi mogu osjetiti naš jezik. Na osmom stupnju sjeverne zemljopisne širine oni često samo zijevaru ili se blago smiješe. Zajedno sa svojim vodama.

Ni u jednoj knj izari nisam našla rječnik koji bi bio neophodan za dobru konverzaciju s bilo kim drugim osim s ljudima, pripadnicima drugih jezika. A baš s njima se već najbolje i razumijemo. Katkada se neki od nas, neki od kućnih ljubimaca svemira, dobro razumiju i s vlastitim kućnim ljubimcima. Bit će da se najmanje razumijemo sa stvarima, iako nas neke od njih, porukom oblikovanom u tijelo, privlače do ludila. A s jezerom?

Jezeru od davnina čovjek postavlja kojekakva pitanja. To je činio i Narcis. Njemu je jezero odgovaralo ekranom na kojem je samodopadni mladić prepoznao ne jezerski, nego onaj ljudski jezik. Jezero može prividno komunicirati. Govoriti, a da ne iznese svoj stav. Uхватiti i emitirati sliku, a da ga se ona zapravo ne tiče. Narcis je bio taj koji je jezik jezera prevodio proizvoljno, podređujući ga svom egu. A s njegove površine iščitavao je samo vlastiti jezik.

No je li uvijek tako?

Ima li u jezeru svojevrzne metamorfoze?

Jezici izgovarani nad njim naočigled se mogu preobražavati u njegov jezik, jezerski jezik, rječit, a opet i nemušt. Ali je li taj jezik doista nemušt ako može, govoreći nam čak i nijemo, u nepravilnim vremenskim razmacima, ili čak govoreći samo uspomenama, na daljinu, u svojoj majstorskoj radionici proizvesti niz intrigantnih asocijacija, ispisati jedno malo književno djelo čije rečenice tek kasnije prepoznajemo? I je li to onda zaista samo jezerski jezik? Nije li u tom slučaju on metamorfozirao u ljudski jezik?

Nije li svako autorsko djelo dojmom obogaćen i dotjeran zapis nečije usmene predaje? U ovom slučaju jezerske usmene književnosti. Ne doživljam li zapravo čitavo jezero kao šifriran govor? Ne doživljava li jezero sa svom svojom florom i faunom ljude putem jezika? Tko će kome prije razotkriti kodove?

Ali Ohridsko jezero posjeduje golemu količinu melankolije (mislim da je ipak riječ o njegovoj, a ne mojoj melankoliji) kojom je definitivno u stanju začarati, pa nema nimalo grubosti u pokušaju krađe njegovih tajnih kodova. Samo čežnja da se barem na tren potone u njegovu mistiku, u njegove jezične bisere.

Bilo bi zanimljivo vidjeti kardiogram bilo kojeg manjeg jezera. Zamišljam da bi jezik njegove uzbuđenosti i stresa pokazivao blaže oscilacije od kardiograma rijeke, koji bi govorio burnije. Rijeku čeka dugačak put, pa očekujem da viđa više uznemirujućih slika na mjestima kojima prolazi. Možda se varam. Jezero je šutljivije, samozatajnije. Ne istresa svoje nemire bučno. Tuđi jezik koji ga istinski dirne upija do dubina, za razliku od jezika koji samo reflektira. Jezik koji ga oskvrnjuje u sučeljavanju dominantniji je od njegova, a onaj koji ga izgovara ponaša se kao da ne snosi nikakvu odgovornost. Nevoljko razmišljam o poraženom jeziku jezera.

Draže mi je razmišljati o jeziku kao kakvom zavodniku. O bilo čijem jeziku. Jezik ne osvaja samo zvukom, bez obzira na žensku nježnost ili odrješitost i tvrdoću. On je biseksualan, jednako se podaje i muškarcima i ženama dok plijeni idejama koje zapravo i nisu njegove, ali ih prenosi. Privlačan je dok zavodi i odmara se, nepokretan na suncu kao gušter. Jezik je biseksualan koju god mu karakteristiku pripisali. Pa tako i kad u njemu nastaju nove riječi i sazrijevaju izrazi, to jest kad u njemu mutira povijest. Ili kad se ponovo vraća u neko od razdoblja djetinjstva, pa onaj tko govori počinje pridavati pažnju riječima koje je nekada davno rabio, a onda prestao.

Jezik se pretvara u energiju. On može biti veoma snažan. Njegova energija pokreće čitav niz najrazličitijih reakcija.

Istina je da jezik može isparavati svjetlost, pa i mrak, sasvim mali i privatni ili onaj sveopći što obilježava povijest. Može isijavati toplinu i hladnoću, ciklonama i anticiklonama te godišnjim dobima utemeljenu ili neutemeljenu. Sigurno je da iz njega, koji bez sumnje zna zavesti, izbija magnetizam.

Na polici čuvam razglednicu jezera na kojoj njegov jezik neumorno ponavlja kolovoški isječak. No kako je moguće da on bez prestanka emitira energiju, pruža mi toplinu koje u mojoj sobi inače ne bi bilo, a pritom se ne troši? Ne nestaje, nego cjelokupan ostaje. Jesu li uspomene te koje mu ne daju da se potroši? Ali i da u sobu uđe druga osoba, osoba bez ikakvih uspomena s tog jezera, primala bi barem refleksiju sunčane energije s njegove površine, ako već ne bi bila prijemčiva za njegovu radijaciju, raspoloženje koje ono širi, a da

nema bilo kakvu namjeru energetskog napajanja.

Ne znam ni kako bih objasnila činjenicu da dvije potpuno jednake količine glasova, ako im je značenje drukčije, ne posjeduju istu energiju. Iz toga proizlazi da bi u jednadžbu koja kompetentno govori o jeziku trebalo uvrstiti semantiku odaslanog. Pažljivijom analizom trebalo bi utvrditi u kakvom je točno ona odnosu s energijom koju proizvodi izrečeno.

POKRIVAČI

PATRONAT POKRIVAČA

U mom doživljaju Šibenika ne odviše velika kupola na Katedrali svetog Jakova pokrivala je na čudan i nebeski način cijeli grad i njegov san. Nisam znala objasniti ni zašto su mi gradovi bili najljepši dok spavaju. Zbog njihove bezgrešnosti? Zato što ih tada više posjećuju anđeli? Ako su gradovi u snu i griješili, tada nisu počinili stvarne grijehove, nego imaginarne. I premda ti grijesi možda nisu bili bezopasniji, manje zagađeni i zatrovani, i premda su možda snovi gradova proizlazili iz jave, ipak su mi bili draži grijesi koje je jutro brisalo.

U ovom tekstu spominjem nekoliko pokrivača. Kupolu koja pokriva dio Katedrale, a na mojoj osobnoj slici Šibenika ona pokriva i cijeli grad. Svrha njena pokrivanja je zaštita sakralnog mjesta, ali i ukrašavanje, izazivanje udivljenja, približavanje Bogu. Moto projektanta kupole Katedrale mogao je biti: *ljepotom do božanskog*. No kupola-pokrivač pokriva u mom doživljaju čitav grad i tu se ne radi o stvarnoj fizičkoj zaštiti bića grada od prašine, sunca ili kiše. Krov građevine nije ujedno i krov grada, on je, nakon što prijeđe margine katedrale, samo simbolički i duhovni pokrivač koji štiti grad, ali i njegove stanovnike čak i u New Yorku. A najčešća je funkcija pokrivača da štiti tijelo koje pokriva od neke ozljede, štete. Tako i suvenir koji prenosimo, a *pokriva* boravak u mjestu za koje smo emocionalno vezani, može štititi od ozljeda koje nas vrebaju nakon razdvajanja od grada. Sve drage stvari i uspomene su pokrivači jer mogu, barem na tren, *pokriti* neki događaj. Bez obzira na to koliko manjkavo.

Gradovi su pokrivači jer svojim nastambama i nebom pokrivaju svoje građane, ali i došljake. A svojim događanjima nastoje *pokriti* i njihove potrebe. Najrazličitije.

Svojstvo pokrivača može se pripisati i svakom anđelu-posjetitelju. On svojim djelovanjem pokriva neopreznost neke druge osobe i čuva je. Odatle i naziv anđeo čuvar. On osobi koja vjeruje daje i psihičku podršku, intuiciju da joj se ništa strašno neće dogoditi.

Pokrivati u šahu znači braniti jednu figuru drugom. Pa onaj koji napada katkada nije ni svjestan zaštite figure koja stoji negdje *iza*, *bočno* ili *ispred*. Katkada dalekosežni krug djelovanja figure-zaštitnika iznenadi i ugroženu figuru koja je, srećom, pokrivena. No ponekad figura kojoj je potreban pokrivač bude i zaprepastena nepažljivošću svog pokrivača koji je pao pokraj nje ili je zaboravio svoju funkciju. Pa ne uspijeva jedan pokrivač ama baš

sve pokriti!

Postoji svojevrsna jagma za pokrivačima i samo budala može tvrditi: *Ovo će uvijek biti samo moj pokrivač*. Katkada dosadi monotonost istog pokrivača. No monotono je i pokrivaču! Sve mu je već poznato, bez živosti, ako vječno pokriva jedno te isto tijelo. Premala raznovrsnost radnji, stanja i zbivanja je pod njim, čak i ako se ondje nepredvidljivo i počesto izmjenjuju glagoli. Na početku imamo dojam da pokrivač može pratiti promjene kao da iščekuje intrigantnu „sapunicu“. No prosječan gledatelj najčešće se zasiti i prekomjernih epizoda iste serije jer one s vremenom postanu predvidljive.

Pokrivaču se može činiti i da najbolje pristaje uz ono što poznaje i da, prekrivajući tijelo na kojem se već ulegao, baš t najkvalitetnije pada. A pokrivanom je tijelu neobičnije ostati bez pokrivača što je duže pokrivano. Sve je stvar navike. Brz tempo civilizacije i nagon za opstankom diktiraju što brže privikavanje na novo pokrivalo. Stavljaju naljepnicu *express* na prilagodbu jer ona je uvjet za održanje i uspjeh. Najštetnije je mirovanje, a mirujemo jer hoćemo jedan jedini i baš taj pokrivač! Privrženost pokrivaču čije signale više ne hvatamo neracionalnost je harakirija.

Meni, uvijek hladnih ruku, draga svrha pokrivača je toplina. Zato sam davno dobila deku od devine dlake.

No moguća uloga pokrivača je i skrivanje. Treba se sakriti jer se ne osjećamo dovoljno sigurno pred vanjskim svijetom. Životinje to čine mimikrijom, pokrivačima tijela. Uvijek je lakše pod skupnim pokrivačem, ako je već riječ o skrivanju. No i veća je opasnost od izdaje.

Može se dogoditi i da, pokriveni pokrivačem koji nas skriva, propuštamo pozitivno djelovanje vanjske sile. Uhvati nas panika, izgubimo vjeru pa se branimo od izloženosti koja nije neugodna, a ne mora ni negativno završiti.

Katkada volim uz kavicu, neobavezno brbljajući, prijateljima ispričati omiljeni vic. Ne znam od koga sam ga čula. U njemu glavni protagonist nosi na glavi svojevrstan pokrivač. Kapu. A zato da mu, slučajno, ne bi što palo na pamet.

Ma kako samo volim patronat pokrivača!

BORBA

Na TV-prijemniku upravo se cackli lik koji je pobijedio jučerašnjeg sebe. Ozaren je. Uspijevam zamisliti neobičan, nekonvencionalan žuti ring na kojem piše: *Sam protiv sebe*. Bez sumnje, tom posljednjom borbom junak je srušio svoj osobni rekord star tek nekoliko sati. U svakom slučaju, slova koja se gnijezde na ringu pozivaju na veliku borbu.

Katkada mi se čini da bitka protiv samoga sebe posjeduje manju dozu dramatičnosti od bitke protiv drugoga, a riječ je o najtežoj borbi. Najbolnijoj. Sve je u redu dok se pred sobom u zrcalu ne spazi neodlučnog borca. *Fightera* koji ne mora radijaciju svoje neodlučnosti primati iz zrcala, već je naprosto uzima iz svega oko sebe. Njegova neodlučnost i bez slike ovladava prostorom, pa se nedostatak samopouzdanja i osjećaj uzaludnosti šire.

Neodlučnost, kao i neadekvatna strategija, zbog pogrešne procjene ili nezainteresiranosti za borbu, neprijatelji su svake borbe. Definitivno je najveća borba ona protiv sebe jer prije nego što krenemo u borbu s drugom osobom, moramo ovladati sobom da bismo bili efikasni. U Bibliji piše: *Tko se teško srđi, bolji je od junaka, i tko nad sobom vlada, bolji je od osvojitelja grada*.

Potrebno je, dakle, pokoriti sebe radi samog sebe.

Zanimljivo je da smo toliko puta poraženi u borbi protiv samih sebe iako se ne smatramo svojim neprijateljima. Prema nekom drugom tko bi toliko puta porazio našu volju, većina nas bi osjećala barem otpor. Kod poražavajuće borbe sa samima sobom osjećamo inferiornost jer je taj zbog kojeg smo izgubili slab. U borbi sa samim sobom izgubio je jedan dio nas, i to baš onaj kojeg smo odlučili podržati. I pobjednik koji je protiv naše volje pobijedio ostaje u nama, ali se javlja osjećaj slabosti jer pažnju usmjeravamo na preferiranog gubitnika.

U ovom trenutku pada mi na pamet znak iz kineske religije, znak za *yin* i *yang*. Valjda zato što u svemu ima i barem malo suprotnosti, borba unutar jednog bića je neizbježna. No kad bismo čitav život nastojali samo izmirivati i ublažavati stalne i divovske suprotnosti, ubrzo bismo završili na psihijatriji. Tješi me rečenica mog zagrebačkog prijatelja koji mi je u zafrkanciji, nakon što sam mu ispričala jednu suludu i otkačenu zamisao, danas rekao: *Kad završiš u Vrapču, bit ćeš mi blizu, nosit ću ti naranče*. Što sam mu odgovorila?! Pa rekla sam: *Dobro, volim da se o meni brinu*. Svatko voli da se o njemu brinu jer tuđa pažnja može smanjiti negativnu radijaciju kojoj smo bili izvrgnuti za vrijeme borbi s drugima, ali i sa

samima sobom.

Što je velika borba za nas, a što za druge? Mora li akter velike borbe nužno biti div? Može li nejakli lik biti sudionik velike borbe? Dakako. Ali može li netko sasvim sićušan biti glavni akter velike borbe? Naravno, ali ako je borba gledana iz njegove perspektive.

Ako kažemo da suvremeni grad ljudska bića proždire svojim betonom, kriminalom, korupcijom i nedosljednostima, kao i gomilom besmislica, možemo tvrditi da je zavladao kanibalizam. Pa je svatko od nas prisiljen boriti se. No u konstataciji da je grad kanibal zbog divljačkih postupaka svojih građana krije se pogreška. A i neki građani još uvijek ne mogu pripadati onom neregistriranom i katkada fluidnom klubu ljudoždera. Naravno, ovdje je riječ o simboličkom ljudožderstvu.

Katkada shvatimo da smo uvučeni u žarište borbe, a da borbu nismo planirali. Pa smo potpuno nepripremljeni. Nismo mislili da su oko nas osobe koje bi nam učinile bilo kakvo zlo. Ali one ga ipak čine, namjerno ili nenamjerno, svjesno ili nesvjesno. Nekad nam ne žele učiniti nažao, ali u egoizmu rješavanja vlastitih problema ne zamijete što čine. Ili se ne obaziru. Ili same sebe i druge uvjeravaju da koječega nisu bile svjesne jer je tako jednostavnije – imaju opravdanje. Čemu uopće ljudska isprika? Njen razlog može biti dvojak: stvarna unutarnja potreba zbog osjećaja krivnje, ali i pragmatizam – dalekovidno sagledavanje budućnosti i uviđanje da je sigurnije ispričati se.

Valjda baš zbog neplanirane borbe s faktorom iznenađenja, u koju smo ušli bez strategije i neočekivano, na naš bankovni račun dopijeva nepovjerenje. Jer, naravno, postoje i banke vjere u kojima se također može otići u minus. Katkada mi se čini da toga nepovjerenja ima dovoljno da sagradim zgradu koja će imati samo jednokrevetne sobe. Ako kome bude hladno, unajmljivat će termofore.

Često uočavam, kad putujem, da i sam krajobraz stoji uz cestu kao neodlučan borac. Pa ipak, u proljeće će pobijediti zimskoga sebe, u ljeto pobjeđuje proljetnoga sebe i tako redom.

Krajobraz nije nespretna, savladao je vještinu.

Ali nakon promatranja njegove svrhovite borbe udaljene od bilo čega shizofrenog i urbanog, još sam izloženija zračenju uzaludnosti jer ne uspijevam navesti puno ljudskih borbi koje imaju smisla. Daleko ih više ne posjeduje ama baš nikakvo humanističko opravdanje.

Još je jedna ključna razlika između borbe flore i borbe čovjeka. Krajobraz se uvijek bori na

svoj miran i strpljiv način, kao što to čini lisnim i cvjetnim pupovima. Takav je način borbe za ljudsko biće raritetan. Ono se češće koristi agresivnijim načinima borbe, osjeća netrpeljivost i nervozu, sve češće je pod stresom, nema vremena čekati promjene, a i ne vjeruje u njih, pa je katkad sklono i suicidu. Ono stvari sve češće rješava munjevito jer nema na raspolaganju beskonačan broj godina.

Znatiželjna osoba uvelike je sklona i riziku, te srlja u brojne opasnosti. Ulazi u najrazličitije hobističke borbe iz vlastitog gušta. Pa tako mogu osjetiti kako mi uz autocestu mrzne grlo jer u plastičnoj čaši nalazim maglu. Onda se s maglom počnem utrživati po cesti. I usput osjećam kako neprestano pokušavamo pretjecati, kako se iz znatiželje i gušta svi mi zapravo utrkujemo čak i s vlastitim zaštitnikom, anđelom-čuvarom.

Ponekad ne možemo procijeniti jesmo li ušli u neku borbu ili nismo. I ako jesmo, zna li već protivnik da smo postali borac koji se s njim bori? Po čemu to možemo znati ako ga izbjegavamo pogledati u oči? Po rasporedu sjena u nekom prostoru? Možda bismo i za to trebali, u nedostatku zdravog razuma, osnovati neko povjerenstvo. Hoću li se trzati ako usnem nagorjeli konzilij?

GLADOBOLJA

Katkada mi se događa da letimično pregledavam tekstove i u brzini krivo pročitam riječ. Tako sam jučer pročitala riječ *gladobolja* umjesto *glavobolja*. Najčešće me pogrešno pročitane riječi opsjedaju. Od jučer se često vraćam na gladobolju, ona u meni fermentira.

Gladobolja je, zapravo, boljka koja se najčešće javlja bez fizičke boli. *Bol se može javiti nakon nekog vremena u kojem nema dotoka tvari, ali ne traje dugo, samo se govor i kretnje svedu na minimum, kaže moj kolega biolog. Radi uštede energije.* Sigurna sam da bi moj kolega znao i za druge vrste gladi o kojima ga ne pitam jer ih znanost koju je studirao uistinu ne izučava. No vjerojatno bi se složio da duhovne gladi mogu itekako oslabiti imunitet i izazvati psihičku bol u vidu melankoličnih raspoloženja i depresija koje opet utječu na nove fizičke boljke. One više nemaju veze s kruljenjem u želucu (i želudac je medij), ali nas vraćaju u biologiju. Ni sama ne znam zašto tu bol doživljavam kao nadbol. Vjerujem da percepcija boljki ovisi o osobnom iskustvu i da bi onaj koji u trećem tisućljeću još uvijek umire od gladi ili onaj koji je proživio holokaust, više mjesto u hijerarhiji pridao onoj boljki koja nastaje nestankom glukoze i apstinencijom crijevnih resica koje nemaju što upijati. No sve gladi igraju simultanke, pune natjecateljskog duha s onim materijalnim i onim metafizičkim dozama tvari što plutaju krvlju bića i izazivaju osjećaj sitosti. Tako jednom rukom jedem čips, a drugom listam *Art & Decoration* i hranim se fotografijama namještaja u japanskom stilu.

Gladobolja uključuje oskudicu, premda vjerujem da i tu ima hipohondrije, pa je bolje govoriti o osjećaju oskudice. Duhovne gladi izmišljaju svoje oficijelne i neoficijelne obroke i tiraniziraju, kao što je glad za hranom, u doslovnom smislu riječi, smislila doručak, ručak, večeru, međuobroke. One prave i uvriježene, ali i malo konzumacija sa strane. Svaka glad mali je odašiljač. Zbog nje susjed upravo pali vespu.

Ako smo, naviknuti na veću količinu hrane, pojeli više ukusnih tvari i imaginacija, potrebna je veća količina tvari kako bi ugušila i skršila naš apetit. Kao što je punijim osobama potrebna veća količina tvari kako bi bile site i održale svoju materijalnu kilažu, tako je i u duhovnom konzumerstvu osobama naviknutima na obilje potrebna veća količina estetike ili bilo kojeg drugog zadovoljstva kako ne bi osjetile oskudicu. Nakupine neopipljivog i metafizičkog „sala“ dostatne su za kratko razdoblje i brzo se istope. Za razliku od osoba koje su naučile živjeti u oskudici zadovoljstava, u neimaštini svoje duhovne okoline ili čak u obilju

u kojem su baš one dobivale najoskudniji i jedva mjerljiv dio surogat-rajske torte, pa ne osjećaju toliku glad za duhovno „najkaloričnijom“ tortom. To nipošto ne znači da one tu tortu ne žele, nego samo da ne mogu prepoznati odmah one sastojke koje nisu registrirale jer ih nikad nisu ni okusile. Osjeća li spiljski čovjek glad za Čajkovskim?

Kao što zbog ugruška koji zaustavlja prolazak hranjivih tvari dolazi do oduzetosti, tako i zbog nedotoka nekih imenica koje se ne bi mogle mjeriti klasičnom potrošačkom vagom, može doći do emocionalne oduzetosti. Ako ta oduzetost ne djeluje na gubitak govora, njena posljedica može biti odsutnost sposobnosti zrelog i kvalitetnog govora. Primjerenog govora. Nadgovora.

Vjerojatno i kod unosa zadovoljstava u organizam duhovnom hranom postoje anoreksije i bulimije. Klinički neregistrirane kao anoreksije ili bulimije. To su bolesti u kartotekama neevidentirane kao one vezane za glad.

Ogromna je razlika između anoreksije koja je neracionalno, neplanirano, nekontrolirano odricanje od hrane i ciljanog, smislenog posta, kao što je i vidljiva razlika između bulimije i hedonizma.

Kao što sve što doslovno progutamo ne prolazi u organizmu jednak put (npr. lijekovi mogu ući u krvotok spremni za raznošenje po stanicama prije ulaska u crijeva), tako i svu duhovnu hranu, sve informacije, ne unosimo jednako dugačkim putem u svoje stanice. Ne gutamo jednako brzo sve tekstove ni sve interijere. Ne uočavamo podjednakom brzinom sve oko sebe. Pa i ovdje možemo govoriti o hrani kojoj treba dulje da se razgradi. I ovdje imamo složeniju i jednostavniju hranu. Kao i onu koja nam je važnija – s oznakom žurno. Do koje nam je više stalo, pa brže razgrađujemo njen sadržaj. Od koje se teže sustežemo. Za razliku od hrane u doslovnom smislu, čija razgradnja nije vezana za vlastitu motivaciju, svojom naklonošću možemo utjecati na lakši prijem duhovne hrane. Enormnu potrebu za utaživanjem jedne vrste gladi, kojoj dajemo prioritet pred dobrim balansiranjem pri zadovoljavanju ostalih gladi, možemo nazvati gladomanijom. Erotomanija i kleptomanija također su gladi, a svaka je glad signal.

Događa se i da osjetimo jednu gladobolju (npr. glad za andeoskom harmonijom ili za tepanjem), a ne nasativši se, unesemo u tijelo hranjiv sadržaj potreban za neku drugu gladobolju. Pogotovo ako taj sastojak, poput čokolade, podiže razinu serotonina u organizmu. Ovdje je riječ o transformaciji gladi i krivotvorenju. O falsifikatima izvorne gladi.

Dakle, možemo se udebljati i istovremeno vjerovati da jedemo manje nego ikada, misleći na duhovnu hranu, a radi kompenzacije konzumirajući sasvim tvarnu hranu. Barem za neki gušt. Ili mršavjeti, ne osjećajući potrebu za hranom, a osjećati se sitije nego ikada od alkemijske hrane čije se ljupko „salo“ najbolje vidi u zračenju lica. To „salo“ grije i ne da da se smrznú oči, pa nam i one sada šalju čudesnu energiju. Signal sitosti je umirujući i ne tjera na akciju, nestrpljiv pokret, za razliku od signala gladi. Sitost ima svoju auru.

No koliko god debljanje kao povećanje tjelesne težine može škoditi zdravlju, toliko debljanje u smislu povećanja unosa jestive i ukusne duhovne materije povećava imunitet. Štiti od hajdučije frustracija. Svakidašnjeg stresa.

U kontekstu gladi također bi trebalo razmotriti semantiku riječi *savjet* i *zavjet*. Savjet se može shvatiti kao tuđa preporuka kojom se sugerira određeno ponašanje kako bi se utažila neka glad. Ali tko kaže da svatko ne može preporučivati i sam sebi! Zavjet je već nešto bitno drukčije jer uključuje samoodluku. Zavjet bi mogao biti predodčen kao savjet dan samome sebi, ali takav savjet ima dodatnu, a diferencijalnu komponentu, to je savjet koji se mora najserioznije uvažavati i kojeg se treba beskompromisno pridržavati. Čest je zavjet Bogu, a trebalo bi istražiti ima li njegovo kršenje pogubnije posljedice od odbacivanja savjeta. Krajnji rezultat nepridržavanja savjeta je da se eventualno ne utaži glad ili da se konzumiraju loše ili čak otrovne supstance koje mogu odvesti i u smrt. Dok nas zbog kršenja zavjeta može sustići Božja kazna. Je li ona neizbježno okrutnija od posljedica koje bismo iskusili ako ne poslušamo savjet? Teško je dati bilo kakav kategorički odgovor jer kršćanski zapisi kazuju da Bog traži. Oni između Boga i dobrote stavljaju znak jednakosti. Da se kojim slučajem Prometej i njegova glad za vatrom spominju u Novom zavjetu, a ne u kontekstu grčke mitologije, velika je mogućnost da bi mu njegov grijeh gladi Bog oprostio tako što bi poslao one koji sami nemaju grijeha da mu ključaju jetra. Pa onda ne bi postojao njegov potencijalni mučitelj.

Među meni drage stihove pripadaju, svakako, i oni Kranjčevići iz „Mojsija“ koji kažu: *I tebi baš, što goriš plamenom / Od ideala silnih, vječitih, / Ta sjajna vatra crna bit će smrt, / Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam / U ideale svoje sumnjati*. Jer gubljenje ideala kojih smo gladni ukida traženje načina da se glad utaži. Ne vrijedi se boriti, glad je sada gotovo mrtva, a ona je pokretač. Hercule Poirot ili neki suvremeniji istražitelj mogao bi pokušati otkriti počinitelja ubojstva uz pomoć metafizičke forenzike.

Bog poznaje glad jer da je ne poznaje, kako i zašto bi stvorio svemir? Svemir je proizvod Božje kreativne gladi. Ekološki čist i bez GMO organizama nakon Velikog praska.

Ljudska je glad samo pojednostavljena i degenerirana shema neke veće gladi.

No vratimo se zavjetu. Mislim da kod krhke volje i odustajanja od apstinencije, to jest žrtve na koju se obvezalo, neizbježno dolazi do kraha snažne slike o sebi. Srušili smo mit o vlastitoj samokontroli. Sada smo bolesno gladni jer smo padom izgubili još jednu sitost. I taština nam je gladna nakon iscrpljujuće i ponižavajuće borbe s iskušenjem. Iako možda osjećamo mučninu te smo izgubili apetit.

Zavjet je ugovor koji nije potpisan, na koji druga strana nije pristala u smislu vidljivog očitovanja. Ali osoba koja se zavjetovala nada se pristanku koji će joj biti obznanjen nakon što ispunji zavjet. Samo ne smije izgubiti ustrajnost i posumnjati. Vjera uvijek podrazumijeva nadu.

Post je uvriježen oblik zavjeta koji nevjernici ne mogu razumjeti jer on za njih sadrži apsurd: kako gladovanja mogu dati sitost! Samo ako vjerujemo, događa se čudo – odricanjem od hrane, na kraju posta, trampom i žrtvovanjem, dobivamo duhovnu hranu. *Happy end*. Ne govorim ovdje o vjeri i nevjeri u teološkom smislu. Čak i da Bog ne pristane na svoje ugovorne obveze koje nikad nije potpisao, moglo bi se nazreti nahranjeno samopouzdanje – mi smo ti koji su jaki i koji su kadri održati riječ. A zar svijest o sposobnosti samokontrole nije jedna utažena glad, tj. sitost? Sigurnost nas hrani. Ona je natkalorična. Da Orfej nije osjetio glad za sigurnošću i da se nije okrenuo, Euridika ne bi bila nepovratno izgubljena na izlazu iz podzemnog svijeta.

Komplicirane su gladi. Zato pozivam pronalazače da pronađu univerzalnu infuziju za sve vrste iznemoglosti. Ekstra infuziju. Znam da siti ljudi najčešće nisu sveci, ali nedvojbeno je da oni koji su upravo objedovali neki užitek imaju aureole oko glava.

KAVA

Okarakterizirati kavu kao crnu, gorkastu tekućinu bilo bi objektivno, a istovremeno i tako daleko od istine jer bi takva karakterizacija ovog napitka bila nepotpuna i štura. Invalidna. Dakle, izreći za kavu samo njena svojstva kao tekućine, istovremeno je točno i netočno. Točno u znanstvenom smislu, a netočno i osakaćeno za svijet emocija. S obzirom na to da na kavu nikada nisam gledala iz znanstvene perspektive, iako, slažem se, ona pripada i znanosti, odredila bih je, ovaj put potpuno bez osjećaja za pravila logike, kao ono bez čega teško može započeti dan. Naravno, iz upravo izrečene rečenice može se iščitati snažnija doza ovisnosti. Jer dan bez nje neće biti harmoničan. Proizlazi da je kava, bez sumnje, opijat. Ali svoju ovisnost o kavi ne bih pridružila u većoj mjeri ovisnostima koje razmatra službena medicina jer spomenuta ovisnost nema veze samo s tjelesnim funkcijama.

Za razliku od nekih osoba kojima je kava nakon ustajanja sinonim za jutarnji *mir sa samima sobom*, meni i još mnogima ona je sinonim za prvih petnaestak minuta na poslu. I uopće mi ne prija ako je moram sama popiti. Rijetko kavu pijem sama. Gotovo svaka moja kava popijena je zbog zajedništva i okupljanja. Tako da je ona opijat koji ne utječe na raspoloženje na način kako bi to činili drugi opijati. Ne stvara znatniju fizičku ovisnost.

Zašto je kava najčešći napitak uz koji ističemo društvo? Sintagme *kava s ovim*, *kava s onim* ili već poznata i spominjana sintagma *kava s predsjednikom*, pokazuju da duh današnje kulture, naglasivši u spomenutim jezičnim konstrukcijama baš pojedine osobe, prednost daje upravo društvu, a ne samom napitku.

Kafić? *Ma idealno! Idemo!* Dakle, njegov prostor nije mjesto čija je osnovna namjena ispijanje kave – on je češće samo izlika za druženje. Ili zašto, kad sretnemo dobre poznanike, a prethodno smo već popili prekomjernu dozu kofeinske tekućine, kao vjerojatno i oni, opet dogovaramo odlazak na kavu?

Bez vruće šalice crne kave u ruci osjećam se ledeno kao Sjeverni pol s kojeg se, upravo kuhanjem kofeinskog napitka, namjeravam iseliti – zbog naglog općeg zatopljenja u mojem organizmu.

Kava na nekoj terasi katkada može biti i sinonim za sunčanje. Sindrom urbanih guštera.

Ili promatranje grada i kolekcionarstvo dojmova. Znatiželjno ili nesvjesno.

I na kraju, na koji su način povezane kava i književnost? Pa gdje ću se naći s književnim znancima ako ne na kavi?! Radi same kave? Ma ni slučajno! A zašto onda svaki put kad netko spomene riječ *kava*, osjetim zadovoljstvo? Bilo da se radi o književnoj ili neknjiževnoj kavi.

Kava razbuđuje za pisanje.

A osim toga kava je na još jedan način itekako vezana za dobru priču. Makar ona završila i bez uknjiženja. Ma tko vam može ispričati zanimljiviju priču od znanaca uz šalicu kave?

VAZA, VAZAL

Što je bit vaze? Njena podložnost funkciji? Ili što je, uopće, njena funkcija? Odmorište, motelski ili hotelski smještaj za cvijeće, bolnica cvijeća, na kraju njegov starački dom, mrtvačnica. Ili naprosto dekorativnost. Koja funkcija vaze je preferirana i prioriteta? Ako je važnija njena ukrasnost, onda vaza i nije tako podložna, ne daje čitavu sebe uložiti brižnici kojoj je na prvom mjestu cvijeće, skrb o njegovu stanju. U tom joj je slučaju snažnije vlastito zračenje i nije u tolikoj mjeri osuđena na altruizam. Ako, uostalom, predmet posjeduje značenje i bez onoga oko njega ili, točnije rečeno, onoga u njemu jer riječ je o cvijeću, ne čini se da je tako podređen brizi za druge. No u motrenju s oba ta gledišta značenje mu, svakako, pridaje svijet *Homo sapiens*.

Da bitna zadaća vaze nije upravo dekorativnost, cvijeće bi često, a ne samo priručno, bilo stavljano u čaše, limene kantice, plastične lavore i ine zamjenske predmete. Nikad ne bismo upotrebljavali riječ *vaza* jer ne bismo uviđali potrebu za drukčije oblikovanim predmetom od onog koji ispunjava samu funkciju što dužeg održanja ubranog cvijeća i nepropuštanja vode. Ako bismo negdje htjeli držati osušeno cvijeće, tada bi vaza, ako joj dekorativnost sama ne bi bila svrha, morala biti jedino dobar i uglavnom uspravan držač. Kad bi bila stvorena samo radi cvijeća, vaza bi bila vazal.

Vaza uistinu katkada može biti samo statist u nijemom filmu godišnjih doba kojih se uopće ne tiče njena ljepota. U tim trenucima na nju se ne stavlja naglasak kao na dekor nezaustavljivog filma. Ona je nepravedno pretvorena u slugu.

No u ovom me trenutku nešto drugo zanima više od cvijeća koje regrutiramo u različite vaze kako bi se za nešto izborilo, odnosno osvojilo prostor i osiguralo raznovrsnost, donijelo promjene onima u njemu. Ono što me u ovom trenutku intrigira jest vlastiti i tajni život vaza koji, zasigurno, postoji.

DEKLARACIJA O NEOTUĐIVIM PRAVIMA NA SLIKU

Slika na televizijskom ekranu je čista, no tmurna, pokazuje kišu. Šupljine u mojoj indonezijskoj keramičkoj lampi bacaju po zidu sliku ornamenta koji treperi, pomiče se kako diše dušica. Fotografije pokolja u novinama pognute su zajedno s mrtvim tijelima, a sve one skupa s novinama čine jednu cjelovitu sliku. Sliku čini i ono što ne nastojimo gledati, ali što ipak podsvjesno ili svjesno vidimo. I što vidi bilo tko drugi, a ne samo mi. I što nitko ne vidi, a vidljivo je. Slika nije samo umjetničko djelo i najčešće ne nastaje kao produkt slikarstva, ako slikarstvo shvaćamo isključivo kao vrstu likovne umjetnosti, a ne kao svakodnevnu sposobnost da se proizvede vizualno. Namještenost našeg velikog svemirskog stana ne protivi se kriterijima perfekcionizma, ali u njemu su, u posjedu naših očiju i predodžbi, ostavljene i vrlo nerafinirane, nedorađene, kao i one krajnje neukusne slike.

Slika je pozitiv ili negativ nečega. Ona može biti fotografski materijal, ali i pozitiv ili negativ nekog pojma, na primjer zla, lakomislenosti, svjetla.

Često uživamo u krajobrazima, već ovisno o tome gdje ih gledamo – na umjetničkim djelima, fotografijama iz obiteljskih albuma, u turističkim brošurama ili u prirodi. Oni katkada mogu biti i trodimenzionalni, ako nisu ograničeni okvirom umjetničke slike ili možda životnim prostorom listova knjige. Trodimenzionalni su ako su uokvireni prirodnim granicama između kojih u okolišu egzistiraju, kao što su rijeke, livade, šume, kao što su sela i gradovi.

I sjena te bilo koji odraz slike su jave. Često malo iskrivljene. Svako biće, stvar ili pojava koju vidim čini sliku u mom oku. Oni su prvo bili slike u Božjem oku, ali sve ono što je vidio Bog prototip je, premijera, prasluka svih slika koje su raspršene i poput pahulja, kao da izlaze iz nekog divovskog projektora, lepršaju oko mog oka.

Kakvu je sliku o sebi nosila moja poznanica koja me nazvala jer su je nakon više od dvije godine počele mučiti riječi što ih je izrekla protiv mene kad sam bila u nezamislivom škripcu i zamolila je da, ako baš bude nužno, potvrdi istinu s obzirom na to da je bila sudionik određenog događaja? Jučer mi je pokušala objasniti da je moram razumjeti, da sam ja smatrala da je ona dužna reći istinu, a ona da je uplećem u nešto što ne želi. Mirno sam odgovorila da me tada svojom izjavom, zapravo, spasio jedan dječak jer djeca, na sreću, još vjeruju u slike pravednog svijeta. Iako je dječak mogao imati znatne posljedice, za razliku od nje, kojoj se nije moglo dogoditi ništa loše. Nema moje ili njene istine, istina je jedna, ona

govori što se dogodilo, a ovo što mi poznanica pokušava plasirati pod istinom samo su opravdanja.

Bilo mi je neizrecivo simpatično kada je prije nekog vremena moj istarski prijatelj, priređujući večer poezije na kojoj smo trebale nastupiti Dorta Jagić, Tatjana Gromača i ja, na pozivnici otisnuo 1, 2, 3... FEMMES FATALES; sliku na kojoj, rekao je, ona dva lika u crnim minihaljinama trebaju predstavljati Dortu i Tatjanu, a onaj središnji lik u kratkoj bijeloj haljinici predstavlja mene. Pa izgledam tu kao *Snjeguljica na nekadašnjim omotima Ledo sladoleda*, rekla sam kroz smijeh. Kakvu sliku mene je imao?

Jutros sam, bez nekog posebnog razloga, stvorila prilično optimističnu sliku ponedjeljka. Ona se sastojala od malih sličica-fragmenata u nešto usuglašenijem stanju nego inače. Na jednoj od njih bila je šalica tek donesenog kapučina koju je ponjušio naš kućni ljubimac Bongo. Ta sličica jutros je bila najljepša u mom oku te je, baš iz tog razloga, prerasla u najveću sliku.

VELIČINA

Dok čekam da padne večer na čijem će početku netko dati intonaciju za komarce, pokušavam razmotriti što je, zapravo, veličina.

Možda bi i za njeno procjenjivanje trebalo odrediti koliko-toliko objektivno povjerenstvo. Ali tko bi bili njegovi kompetentni članovi?

Jesu li univerzalije uvijek velike, nameće se kao prvo pitanje. Činjenica je da one uopće ne moraju biti velike prostorom koji negdje zauzimaju, dakle svojim opsegom, ali možda bi se ipak i najsićušnija univerzalija mogla tretirati kao nešto ogromno jer je ona svojstvena svima. Samo treba zbrojiti pojedinačne opsege koje neka sitnica zauzima u našim životima. Sitno jednostavno može biti krupno – ako se iz dana u dan ponavlja na tom istom i na još bezbroj različitih mjesta.

Ali krupno po važnosti može biti i jedno jedino naizgled maleno zrno koje je jedinstveno i nema duplikata. Nije li zrno vjere zapravo veličanstveno? Ono je značajnije od bilo kojeg velikog djela, pod pretpostavkom da iz njega mogu tijekom cjelokupnog njegova trajanja klijati i druga takva djela. Ponovno. U tom slučaju zrno zadobiva status izvora.

Što je veće – izvor ili rijeka? Kad bismo oboje snimili fotoaparatom, gledajući pozitiv, tj. fotografiju, mogli bismo ostati zadivljeni veličinom rijeke. Bez sumnje, prostim okom promatrano, ona je veća. Ali može li rijeka preživjeti bez izvora? Ne treba zaboraviti da je ona tekućica. Ako je veličina moć, a ne samo opseg nekog tijela, izvor odjednom zadobiva top-mjesto u mjerenju veličina.

Nadalje, mora li svaka neupitna veličina nužno izazivati poštovanje ili divljenje?

Nije uobičajeno da na objektima koje odmjeravamo stoji upozorenje, možda u vidu kakvog transparenta: *posjeduje veličinu!* Moć objekta koji doživljavamo može biti sirova, kultivirana, divlja, obuzdana... Tko drži rafinerije snage, moglo bi se upitati. To ujedno otvara pitanje o onome tko određuje tehnološke procese rafiniranja, onome tko doprinosi unapređivanju njihove transformacije u promijenjenu veličinu.

Veličina se, za razliku od divljenja, može mjeriti i odvratnošću, zgražanjem. To se često događa kada procjenjujemo tragediju žrtve. Npr. ako je riječ o ratnim leševima, jasno je gdje bi zdrav razum svrstao pokolj. E, a sad kojim mjernim jedinicama izmjeriti gnušanje? Tek

kod narušenog zdravstvenog stanja moglo bi se kao mjerilo za neku veličinu koja nas se dojmila i uzdrmala nas uzeti na primjer broj otkucaja srca u minuti, količina šećera u krvi, broj leukocita i tako redom. Ali koja je jedinica mjere za osnovni dojam? Tko može procijeniti njegovu veličinu prije nego što na red dođu liječnici?

Je li monsun razuzdana veličina? Gdje li se orkan oteo kontroli? Je li njegovo divljanje možda propust u procesu odgoja? Ili je baš tako konstantno i hotimično odgajan?

S druge strane, pokazuje li slavuj, koji se ne bi mogao hvastati svojim gnijezdom nevelike čvrstoće, da ima nezanemarivo velik glasovni i metafizički miraz?

Postoji li najveće razdoblje u povijesti umjetnosti? Vjerujem da su to nedvojbeno humanizam i renesansa. Ali ne zbog vremenske veličine, odnosno dužine trajanja, nego zbog veličine zaraze koja isijava iz tog razdoblja jer je ono za ljudski duh, bez sumnje, bilo epidemija svjetla. Iz toga se može zaključiti da ozračje itekako utječe na mjerenje veličine.

Za što to možemo reći da je istinski veliko? Samo za ono što smo odredili kao takvo i nakon stavljanja s nečim ili s nekim drugim u odnos. Veličina čvrstog, neputujućeg, neživog bića – čije su karakteristike nepokretnost i nepromjenjivost – ovdje se itekako može kretati (pročitaj: mijenjati) kada se to biće stavlja na vagu s različitim drugim bićima. Rabeći izraz *neputujući*, razmišljam isključivo o putovanju/neputovanju bića unutar samoga sebe koje bi moglo/ne bi moglo rezultirati promjenom njegove stvarne veličine. No potrebno je naglasiti da pri takvom vaganju koje se zove usporedba, mjerenom biću ipak pada ili raste osobna veličina. Iako je ono nepokretno svojim opsegom, svojom težinom. Iako ne mijenja sustav vrijednosti, ne troši i ne prima energiju. Što znači da mu veličinu, ustvari, određuju druga bića s kojima je komparirano. Veća ili manja. Pa je, uz neko minijaturno biće, biće koje važemo, jednom veliko, a drugi put, uz neko divovsko, pravi patuljak.

U kojoj je ono kategoriji stao na vagu Mate Parlov? Čini se poluteškoj. Je li i naziv kategorije baš uvijek određen veličinom? Moglo bi se dalje obrazlagati zašto su veličine tako masovno usustavljene, zašto odgovaraju nekoj klasifikaciji. Koja je razlika između Mate Parlova i spomenutog nepokretnog bića? Pa osobni razvoj. Nepokretno biće nikada nije živo biće. Između vaganja s druga dva bića ne može se debljati, rasti, trošiti kalorije, upijati neko novo mišljenje, naučiti novi zahvat, napredovati u stranom jeziku, mijenjati stavove, naučiti zauzeti se za druge ili za samoga sebe... Znači, živom biću omogućeno je i putovanje unutar sebe.

Ma pozabavit ću se ovog trenutka još samo veličinom uvjeravanja i veličinom božanstva.

Svatko od nas povremeni je i nehotični špijun koji katkada nalazi boga Nade na samom kraju svijeta. Zatekne ga, a da ga to božanstvo ne primijeti i baš ga tada slučajni špijun može začuti u drugom i sasvim nepoznatom dekoru (ne mislim na dekor odjeće ni okoliša, nego na dekor samog njegova lica) kako uvjerava nadu: „Molim te, uđi ponovo u jaje, molim te, uđi ponovo u jaje...” I izgovara te riječi onoj istoj odbjegloj nadi – prepoznali smo je – kojoj smo za našeg boravka u udaljenoj diktatorskoj zemlji, ili negdje drugdje, pokušali skinuti lisičine.

Sada nam je iskreno neugodno – ako procjenjujemo veličinu neugode, radi se o, zaista, velikim razmjerima. Neugodno nam je što bog Nade stoji u nekom zabačenom kutu svijeta i preklinje. Što se ponižava i time umanjuje svoju veličinu. Da ga odmetnica barem već jednom posluša, pomislimo. Bilo bi nam još nelagodnije da na tom mjestu, velikom i pravom Bogu iza leđa, među pilićima, klekne.

POTVRDA O PREBIVALIŠTU

Kad razmišljam o različitim mjestima, podvodim ih uspomenama, kao kakva svodnica. Imaju li ona ikakvu volju podavati im se ili ne, nije me briga. Ali nisam odviše racionalna žena, pa i sama postajem lak plijen emocija kojima upravljaju uspomene, sjećanja. Reći da je neko mjesto zapravo sjećanje, odnosno samo predodžba ako ga nisam posjetila pa ga se ne mogu sjećati, sasvim je subjektivan i loš pokušaj njegova definiranja. No logička definicija trenutno me ne zanima.

Što određuje vrijednost mjesta?

Ako neka kuća za mene ima golemu emocionalnu vrijednost jer su se u njoj odvijali najvažniji događaji mog života i bezbroj je detalja kojima me je vezala za sebe, kako odrediti u kojem točno trenutku ta kuća gubi spomenutu vrijednost i ostaje joj još samo ona materijalna? Možda mi i nije bio bitan njen život projiciran obiljem detalja u kojima čuče uspomene, nego - misleći na kuću - marim za vlastiti život i obiteljsku povijest pomoću kojih i tumačim najrazličitije predmete, razmještaje, čak i oštećenja. U knjizi emocionalnih računa katkada urezana crta na vratima ne predstavlja izdatak za majstora, nego priljev dragog sjećanja, pa je riječ o pozitivnoj bilanci. Čudesna je to knjiga! Kuća je odraz vlastitog identiteta. Pa ipak, gdje se gube emocionalna vrijednost mjesta i moja vjernost tom mjestu kada na prozor krupnim slovima napišem: ZA PRODAJU. I dodam broj telefona. A nisam napisala rasprodajem li s tom kućom i sjećanja, dolaze li i ona u paketu. Ako cijenu građevine izrazim standardno, prema kvadratnim metrima kako se i očekuje, odlaze li s kućom i emocije sa sto posto popusta? Što ako se nisam preljubnički vezala za neko drugo mjesto toliko da bih nehajno ostavila i onu knjigu emocionalnih računa, pa nju naprosto nosim sa sobom? I temelji kuće koju u uspomenama uspijevam ponijeti sa sobom nisu identični temeljima stvarne kuće iz koje se iseljavam.

Nekada sjećanja na mjesta boravka mogu biti pomalo sumorna. Nedavno sam zapisala:

List ginka, jesenas stavljen na noćni ormarić, tvrdi da je jesen vitalnija od godišnjeg doba što je stupilo na isti ratni teren šest mjeseci poslije. Taj list daje izjavu u prilog jeseni, iako se isprva ne čini da je tako. Barem ne dok usamljeno ometa boje proljeća koje se samouvjereno šire iz vaze.

No nova uprava proljeća, udomaćena tek nekoliko centimetara dalje,

neoprezno počinje na njega bacati ocvale latice, a potom nevoljko priznaje da ih je naredala kao taksene markice na žuti i zdravi list potvrde o potrošnosti. Tako list svjedoči o smrtnosti proljeća od kojeg je dugovječniji.

Na tom ormariću voda zaustavljena branom keramike šuti o trajanju da se ne bi osjetio njen zadah iz grla vaze.

Onda ugledam vrlo sumnjivu presliku lista u staklu vitrine za knjige. Nema javnog bilježnika koji bi je ovjerio.

Primjećujem da listu upravo u odrazu u staklu svjetlost lomi tijelo. Kad bi se reinkarnirao u čovjeka, zasigurno bi nosio ožiljak ispod kralješka.

Kad neko mjesto deprimira ili nudi samo kolotečinu, ekstremam sam zagovornik promjene mjesta. Odlazim na izlete i nisam sigurna jesu li ti mikrobjegovi zapravo bjegovi od mjesta ili od vlastite naravi, sićušna prikrivanja nesposobnosti da se od prostora obojenih ljudskom učmalošću načine vedrija mjesta.

Najrazličitiji kutci nude se kao tunike ili raznovrsni začini svemirskog bazara.

Mjesta nisu ni dobra ni loša. Okolnosti su te koje im oduzimaju neutralnost i evo primjera:

Nakon što pomislim da sam izabrala lijep vikend na Medvednici, evo me na kiši. Pokoleba me staza koja je poput neopreznog djeteta zagazila u mlaku. Krivim oblake jer kad oni poste, kiša ne pada. Baš im je sada morao otežati mjehur! Neracionalno maštam kako bih za boravište izabrala zaklon od ptičjih krila.

Sve što je novo guta mjesta na kojima sam bila i iz dana u dan ponovno osvajam već posjećene, ali i nove adrese. Taj je nagon jak, čini mi se da je na granici opsesije.

Katkada uočavam kratkotrajne promjene mjesta ili čak čitave selidbe i kada ih ovlaštene službe koje se time bave ne registriraju. Nitko za svoju službenu adresu ne prijavljuje čekanje, a čini mi se da ama baš svi provode velik dio vremena na njoj. Život u takvom stanju je život u mreži, klopci, i svakome tko upadne u nju, čežnja je svodnik.

No ne traži samo čovjek potvrdu o stalnom mjestu boravka ili barem o privremenom prebivalištu.

Ako kruljenje prijavljeno na adresi Trbuh preraste u grmljavinu nad gradom, mogu se

izgubiti granice, nastati nove seobe za koje su privremena prebivališta spasonosna. Tada tragam za tim može li kiša, ako dovoljno dugo pada, ispuniti rasjed između sati i njihovih mjesta boravka koja katkada nastanjuje ushićenost, katkada praznina.

Može li se vjetru pripisati bilo kakva adresa? Ako se giba, on ju ne posjeduje, a umire čim stane. Pomišljam da je možda baš zato ogorčen, pa se zalijeće na prebivališta onih koji ih imaju, ali vidim da griješim. Jer najčešće je blag, a katkada i miluje. On je, osim što je napadač, i korisnik i fan određenih mjesta. Nije li njegova adresa nebo? Pa što onda ako mu se na tu adresu ne obraća nijedan zemaljski ured! *Ugodne su ove natikače, vjetar se provlači i radi gimnastiku između prstiju*, veli D. Najviše volim kad klizi između trećeg i četvrtog prsta, dodaje. Usred ljeta vjetar ne traži hlad i ne prigovara dok prati rijeku do ušća. Ne strahuje kad se zaustavi iznad uginule kiše na asfaltu. Ni kad gleda pljusak što se udavio u močvari, ni kad zamjećuje početak rituala, suicidalne kapi koje se same počinju bacati s neba kao s vrha kakvog nebodera. Vjetar se veseli i nakon prolaska uz fasade ratom pogođenih kuća koje nemaju njegovan ten. Čak naprotiv. On ne mijenja raspoloženje ni kad ga TV-prognoza opljačka nad Saharom, ni kad ga prešute novine na Dalekom istoku. Vjetar naprosto vjeruje nebu punom blještavih večernjih odličja. I jasno mu je da nebo nema police, a poslagalo je sve bitne stvari baš kao da ih ima. Vjetar zna da ono nema zidove koji bi pritiskali, a pušta ga da stanuje unutar njegove ogromne kuće.

Beskonačan je broj mjesta na kojima bih mogla provesti neko vrijeme.

Osijek je grad u kojem sam nekoliko puta prespavala u hotelskoj sobi i jednom prilikom zapisala:

SVETI PETAR I PAVAO NAD GRADOM

Ako je grad ručni rad brojnih arhitekata koji se iz dana u dan povećava i nastavlja rasti, pa osvoji i ljudsko srce, onda je Osijek nepravilna i šarolika materija u vidljivom smislu. Ali odlikuje se svojom mirnom višebojnošću i na latentnoj razini, u duhu, jer duh je projektant, arhitekt svake materije, a ova opet određuje duh. Ciklički, pa podsjeća na nebo koje ima svoje faze gradnje.

Ako Osječane okuplja neki zajednički doživljaj, tajna manifestacija koju organizira netko drugi, onda bih postala Osječankom samo zato da bih gledala kako se sv. Petar i Pavao saginju i s nebesa pružaju ruke prema gradu. Osjeća li tada toranj crkve, istovremeno vučen i prema nebu i prema tlu, drukčije silu

težu? Obznanjuje li dvojnost dok ovisan o geocentričnosti stremlji u geografski izmijenjeno Wendersovo nebo?

Nebo je nebo. Ali ako ono znatizeljno zaviruje u grad s njegovim dnevnim rasporedom i lašti anđele po nekim neobjavljenim zakonitostima, onda i grad prvi put spomenut 1196. u ispravi kralja Emerika, kao nebesko slijetalište, ima pravo zaviriti u nebo, izoštriti unikatni pramen istršale zgrade u Vukovarskoj ili one u Europskoj aveniji u njegovu oku. I zaista se ima pravo, iako je u ravnici, uspinjati.

Htjela sam nastaviti s tim zapisima o gradovima, no odustala sam. Načinila sam još samo jedan zapis o Požegi, stalnom mjestu mog boravka:

KRILATI USPAVLJIVAČ

Sinoć sam, sjedeći pred Bobinom kavanom, dvojila jesam li doista vidjela goluba kako je prhnuo sa zavjetnog spomenika protiv kuge. Nije bio golub! Prhnuo je zapravo anđeo i u ruci sam mu jedva mogla nazreti kovanicu. Vjerovala sam da će ispustiti forintu koja će propasti do samog dna spomenika i putem komunicirati s još 300 svojih blizanaca ugrađenih 1749. godine u kip Svetog Trojstva, dok sam čavrljala o parkirnim kartama, Večernjem listu i vlasti.

Pomislila sam kako se Večernji list pojavi na požeškim kioscima baš u vremenskoj točki najsuprotnijoj večeri i u isto vrijeme kad i Jutarnji list. I kako mrak može biti i danju ispuštan u crnu kroniku, maskiran u spljoštene loptice slova koje, doduše, samo izdaleka mogu podsjetiti baš na one forinte.

Nisam htjela prekidati meditaciju anđela za kojeg više nisam znala kamo je odletio, pjeva li s obližnjeg tornja uspavanku svetici Tereziji Avilskoj pa usput uspavljuje i javu ili je ponovo nevidljiv nad obližnjom gorom dok mi gura ljekovitu šumu pod jastuk.

Već mjesec dana sam neprekidno u Požegi. Lipanj je.

Upravo je počeo pljusak, a meni se činilo da je majka u velikom loncu zacvrčala ulje.

Kako krivo!

Kiša u ogromnom loncu kotline gasi sparinu. Nitko tu neće ni napraviti zapršku, ni izdinstati luk. Tiši zvuk čuo bi se prije nego što bi majka u manju tavicu spustila otok i potom mi pružila palačinku.

Bolje da prestanem pisati prije nego što mi netko prigovori zbog zbrke. No i dalje tvrdim kako moja majka, svaki put kad poželi, može naslagati otoke usred slavonske ravnice. Ondje gdje ih nema.

Lana Derkač

Rođena 1969. u Požegi. Pjesnikinja, prozaistica, dramatičarka i esejistica. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Uvrštavana je u antologije, panorame i zbornike u zemlji i inozemstvu. Tekstovi su joj prevedeni na 23 jezika (engleski, španjolski, francuski, arapski, švedski, njemački, talijanski, portugalski, ruski, poljski, mađarski, češki, albanski, makedonski, kineski, oriški, malajski, rumunjski, bugarski, slovenski, perzijski i bengalski). Dobitnica je više nagrada među kojima su književna nagrada Zdravko Pucak, Nagrada Duhovno hrašće, Nagrada Risto Ratković za najbolju zbirku pjesama na području Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske i dr.

Bila je sudionik više međunarodnih pjesničkih festivala i književnih događanja kao što su Međunarodni pjesnički festival (Hrvatska), Stih u regiji (Hrvatska), Struške večeri poezije (Sjeverna Makedonija), Curtea de Arges Poetry Nights (Rumunjska), Kuala Lumpur World Poetry Reading (Malezija), Kritya (Indija), Sajam knjiga u Guadalajari (Meksiko), Lirikonfest (Slovenija), International Poetry Meeting (Cipar), Festival international et Marche de Poesie Wallonie – Bruxelles (Belgija), Festival Internacional de Poesia u Granadi (Nikaragva), Mediteranski pjesnički susret u Mdiq (Maroko), Stockholm International Poetry Festival (Švedska), Ratkovićeve večeri poezije (Crna Gora), Međunarodni festival slavenske poezije u Tveru (Rusija), Susret iberoameričkih pjesnika u Salamanci (Španjolska), Sveto slovo (Bugarska), Festival Internacional de Poesia En el Lugar de los Escudos (putem videa, Meksiko), World Poetry Day Festival (putem videa, SAD i Dominikanska Republika), Skopje Poetry Festival (Sjeverna Makedonija), Odisha Art & Literature Festival (Indija) itd.

Objavila: *Usputna raspela* (poezija, 1995); *Utočište lučonoša* (poezija, 1996); *Eva iz poštanskog sandučića* (poezija, 1997); *Škrabica za sjene* (poezija, 1999); *Rezignacija* (drame, 2000); *Osjećam melankoliju* (poezija, zajedno s R. Jarakom i T. Ribićem, 2002); *Osluškivanje anđela* (kratke priče, 2003); *Šuma nam šalje stablo e-mailom* (poezija, 2004); *Striptiz šutnje* (poezija, 2006); *Tko je postrojio nebodere* (poezija, 2006); *Murmullo sobre el asfalto* (izbor iz poezije, u Meksiku na španjolskom jeziku, zajedno s Davorom Šalatom, 2008); *Zastava od prašine* (kratke priče, 2009); *Qui a mis en rang les gratte-ciels? et autres poèmes* (poezija, u Belgiji na francuskom jeziku, 2010); *Šah sa snijegom* (poezija, 2011); *Doručak za moljce* (roman, 2012); *Strateg* (eseji, 2015); *Posvajanje neba* (poezija, 2015); *Ugovor s prašinom* (izbor iz poezije u Crnoj Gori, 2017); *Hotel za mrtve* (poezija, 2020); *Adresar smrti* (priče, 2022); *Hoteli i tē vdekurve* (poezija, na Kosovu na albanskom jeziku, 2023); *Договор со праема* (izbor iz poezije, u Sjevernoj Makedoniji na makedonskom jeziku, 2024); *Хотел за*

мртви (poezija, PNV Publikacij/ PNV Publishing, Skoplje, 2025); *Azil za nebeska tijela* (poezija, 2025).

Biblioteka Online

knjiga 278

Lana Derkač

STRATEG

drugo izdanje

© 2025 Lana Derkač

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2025

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Glavni urednik

Krešimir Pintarić

Urednik

Davor Ivankovac

Fotografija

Pexels / Pixabay.com

Objavljeno

24. kolovoza 2025.

ISBN 978-953-374-373-8 (HTML)

ISBN 978-953-374-374-5 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-375-2 (PDF)

ISBN 978-953-374-376-9 (MOBI)

Prvo izdanje

Disput, Zagreb, 2015.

Knjiga je objavljena uz financijsku podršku Zaklade „Kultura nova“, Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba. Mišljenja izražena u ovoj knjizi odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta ustanova koje pružaju financijsku podršku.